

Suomen kielen *ne-* ja *ntu-*, *nty-*johtimiset translatiiviverbit

ALPO RÄISÄNEN

1. Taustaksi

Tämän artikkelin perusidea ja esityöt ovat jo vuodelta 1974. Ensimmäisenä innoittajanani oli kaksi keskenänsä ristiriitaista havaintoa. Yleiskielessä, varsinkin asiaproosassa tuntui olevan taipumuksena vältellä *ne*-translatiiviverbien konsonanttivartaloisia muotoja, niin että paradigmat limittyivät esimerkiksi siihen tapaan kuin *vähentyä* : *vähenee* : *väheni* : *vähentynyt* : *vähenevä* jne. Toisaalta tiesin, että minulle tutuissa Kainuun murteissa ei *ne*-verbien konsonanttivartaloa vierota vaan että paradigmat ovat tyyppiä *vähettä* : *vähene* : *vähennä* ~ *vähenni*. Kesällä 1974 keräsin pari viikkoa tietoja Nykysuomen sanakirjan aineskokoelmista (= NSA) ja Suomen murteiden sanakirjan (= SMS) kokoelmista. Jo alun alkaen oletin, että translatiiviverbien edustuksessa on murrepohjasta ja mahdollisesti tekstin syntyajasta ja tekstilajista johtuvia eroja. Huomasin melko pian, että siinä on myös monia lekseemikohtaisia ongelmia. Siksi päätin käyttää keskeisenä menetelmänä tilastollista käsittelyä laajan aineiston pohjalta. Sitä varten laadin jo kesällä 1974 luettelon Nykysuomen sanakirjassa (= NS) olevista *ne*-verbeistä (n. 200) ja merkitsin kunkin *ne*-verbin viereen muilla johtimilla muodostetut samakantaiset ja merkitykseltään läheiset verbit. Translatiivisten *ne*-verbien vastineita oletin muodostettavan johtimilla *-Ø-* (*kuivaa*), *-a-* : *-t-* (*aukeaa*, *herkeää*), *-u-* (*kuumuu*), *-tu-* (*haaltuu*, *löystyy*), *-ntu-* (*vanhentuu*), *-(i)stu-* (*vellostuu*, *herkistyy*), *-ttu-* (*helpottuu*), *-utu-* (*kuohkeutuu*) ja *-(V)Vntu-* (*erkaantuu*).¹ Lähes kokonaan murteisiin rajoittuvaksi katsoin tyyppin *teroo*, *syvöö* 'tulee syväksi'.

Lukuvuonna 1975—76 annoin Joensuun korkeakoulussa seminaariesitelmän ja siitä myöhemmin syntyvän pro gradu -tutkielman aiheen seitsemälle

¹ Käytän tästä lähin takavokaalisia johdinvariantteja edustamaan myös johtimen etuvokaalista asua.

opiskelijalle translatiiviverbien alalta. Marja-Leena Rätty sai tehtäväkseen luokitella Nykysuomen sanakirjan refleksiiviset, passiiviset ja translatiiviset verbijohdokset. Muu ryhmä tutki tekstikorpuksia. Kukin opiskelija keräsi *ne*-verbilistaani apunaan käyttäen oman aineistonsa ja kooditti sen ohjeiden mukaan ATK:ta varten. Osallistuin aineiston keruuseen poimimalla kyseiset verbiesiintymät n. 3 000 tekstisivulta. Minulle kertyi esiintymiä 975, ja koska niitä koko työryhmän aineistossa oli 8 964, korpuksen laajuus oli arviolta 20 000—25 000 tekstisivua. Annele Alasoinin osaksi tuli analysoida koko työryhmän aineisto ATK:n pohjalta, ja siksi hänen osuutensa aineiston keruussa oli suurin. Nimitän yhdessä kerättyä aineistoa tuonnempana Alasoinin korpukseksi.² Taulukko 3 perustuu tähän korpukseen ja on samalla pelkistetty tulos Alasoinin pro gradu -työstä.

Aineistoluokkia oli alun alkaen kolme: asiaproosa, taideproosa ja murretekstit. Aineistoluokkien mukaista taulukkoa en esitä Alasoinin korpuksesta, koska taulukot 1 ja 2 kuvaavat samaa asiaa vieläkin suuremman aineiston pohjalta.

Tietojen tulostuksessa tapahtui ensi yrittämällä sellainen virhe, ettemme saaneet laskentakeskuksesta kunkin opiskelijan erikseen tarvitsemia analyysijä korpuksen eri osista. Odotusajan välttämiseksi ja siksi, että osakorpusten tutkijoiden piti myös esimerkkiaineiston avulla analysoida verbijohdoksia ja niiden käyttöä, luovuimme uudesta ATK-ajosta, ja kukin opiskelija käsitteli aineistonsa manuaalisesti. Näin on hankkeesta syntynyt Alasoinin työn lisäksi viisi pro gradu -tutkielmaa (Ikäläinen, Pajuluoto, Päivinen, Rahunen ja Rätty). Myöhemmin saamastaan aiheesta on Marjo Huuhka-Luos-tarinen tehnyt pro gradu -työn ja Anneli Patja seminaariesitelmän. Myös muutamia muita opintotöitä olin teettänyt aiheesta jo ennen lukuvuotta 1975—76. Näin kertynyttä tietoa olen käyttänyt taulukoissa 3, 4 ja 5.

Alkuperäisen ATK-hankkeen murreosuuden tekijä keskeytti opintonsa, eikä hänen tutkielmansa valmistunut. Koska olen pitänyt murretaustan selvittelyä välttämättömänä, olen kerännyt taulukon 1 aineiston vuosikymmenen mittaan kokonaan itse. Osa sen murretiedoista sisältyy siis myös taulukkoon 1, osa ei. Muoto-opin arkiston (= MA) Joensuussa olevat kopiot kävin läpi joulun tienoissa 1982.

² Aineiston koosta ja laadustakin antaa kuvaa pieni vertailu Suomen kielen taajuussanaston (Saukkonen ym. 1979) frekvenssitietoihin. Alasoinin korpuksen viisi yleisintä *ne*-verbiä ovat seuraavat (sulkeissa vastaavat taajuussanaston esiintymäluvut): *kykenee* 469 (43), *pakenee* 349 (21), *paranee* 309 (22), *vaikenee* 239 (19) ja *ilmenee* 222 (100). Suomen kielen taajuussanastossa *ilmenee* on yleisin *ne*-verbi. Alasoinin korpuksessa se on vasta viidennellä tilalla. Ero johtuu siitä, että *ilmenee* on tyyppillinen nykyajan asiaproosan verbi, kun taas Alasoinin korpuksessa on paljon taideproosaa, osin melko vanhaakin.

2. Käsitteistä translatiivinen, passiivinen ja refleksiivinen

Lauri Hakulisen mukaan translatiivijohdokset osoittavat siksi muuttumista tai siihen tilaan joutumista, kuin kantasana ilmaisee (1979: 281; samoin jo E. N. Setälä 1948: 145). Osmo Ikola toteaa (1968: 197, 200) väljemmin, että translatiiviverbit ilmaisevat joksikin tai johonkin tilaan tulemista. Melko usein translatiivisuus ja inkoatiivisuus on esitetty verbin synonyymisinä ominaisuuksina (esim. Penttilä 1963: 533), vaikka toisaalta inkoatiivisen verbin sanotaan ilmaisevan tilan alkamista, esim. *nukahtaa*, *sammua* (A. Hakulinen—J. Ojanen 1976: 67). Tavallisesti ymmärretään, että translatiiviverbit ovat denominaaleja, mutta Lauri Hakulinen luettelee translatiiviverbien joukossa deverbalejakin, esim. *elpyä*, *pelästyä*, *hengästyä*, *elähtyä*, *mennehtyä* (1979: 275—276).

Tässä työssäni pidän translatiiviverbejä denominaaleina. Se on luonnollista senkin vuoksi, että yleensä nominin ilmaisevat tiloja. Selvintä on myös pysytellä suppeassa translatiivisuuden käsitteessä: translatiiviverbi ilmaisee tulemista siksi tai siihen tilaan, mitä kantasana ilmaisee. Käsitän kuitenkin denominaalisuuden tässä yhteydessä jo aiemmin perustelemistani syistä (1978: 330—333) siten, että verbijohdos on denominaalinen, vaikka nominikannan ja passiivis-translatiivisen johtimen välissä olisikin kausatiivijohdin. Ainakin translatiiviverbien osalta esim. johdot *kylmenee* ~ *kylmettyy* ja *herkkenee* ~ *herkentyy* ~ *herkistyy* tajutaan aivan samalla tavalla adjektiivikantaisiksi, vaikka *kylmentyy*, *kylmettyy*, *herkentyy* ja *herkistyy* voidaankin muodollisesti johtaa vastaavista kausatiiveista (ks. myös F. Karlsson 1983: 264).

Translatiivisuus ei kuitenkaan ole tarkkarajaisesti määriteltävissä. Samoin kuin johdosten läpikuultavuudessa myös translatiivisuudessa on eri asteita. Selvimmin translatiivisia ovat adjektiivikantaiset johdot, hämärimpiä taas ne, joiden kantasanoja ei tunneta. Näiden ääripäiden väliin jää joukko johdoksia, jotka tajutaan enemmän tai vähemmän translatiivisiksi. Esimerkiksi adverbeihin korreloituvat supistumaverbit kuten *irtoaa* (vrt. *irti*), *katkeaa* (vrt. murt. *katki*), *puhkeaa* (vrt. *puhki*) ja *ratkeaa* (vrt. *ratki*) eivät tunnu niin selviltä translatiiviverbeiltä kuin adjektiivikantaiset *pimenee* ja *pimentyy* -johdot, mutta tilanmuutos niistä silti on tajuttavissa.

Koska samoja johtimia kuin translatiivisuuden ilmaisemiseen käytetään muihinkin tarkoituksiin, kantasanaltaan selvätkään johdot eivät ole aina translatiivisia. Verbi *rikastuu* on 'tulee rikkaaksi' mutta *rakastuu* ei vastavasti 'tulee rakkaaksi'. Kun *auto romuttuu*, siitä tulee romua, mutta kun *auto tomuttuu*, se vain peittyi tomulla. Viimeinen esimerkkipari osoittaa myös, että kantanominin merkitys ratkaisee, voiko verbijohdos olla translatiivinen vai ei. Väljästi tulkiten tietenkin myös *rakastuu* ja *tomuttuu* ilmaise-

vat tilanmuutosta ja voitaisiin sillä perusteella lukea translatiiviverbeihin. Oman tulkintani mukaan ne kuuluvat translatiiviverbien hämärään periferiaan.

Translatiivisuuden käsitettä on omiaan hämärtämään myös se, että translatiiviverbejä muodostetaan yleensä samoilla johtimilla kuin refleksiivi- ja passiiviverbejä. Kun lisäksi kirjallisuudessa, mm. keskeisessä johto-opin käsikirjassa Lauri Hakulisen SKRK:ssa, esiintyy sellaisia ilmauksia kuin »merkitys refleksiivinen, translatiivinen tai passiivinen», »merkitys refleksiivis-translatiivinen» jne., näkyy asia ymmärrettävän usein niin, että refleksiivisyys, passiivisuus ja translatiivisuus ovat toisensa pois sulkevia ominaisuuksia tai sitten saman jatkumon osia. Siksi on syytä todeta, että ei ole kyse yhdestä tai kolmesta asiasta vaan kahdesta: tilanmuutoksesta ja siitä, mikä on subjektin rooli tässä tilanmuutoksessa. Translatiivisuus koskee muutosta subjektin tilassa, ja tilanmuutoksen suhteen distinktio refleksiivinen tai passiivinen on irrelevantti. Tilanmuutoksen suhteen verbi joko on tai on olematta translatiivinen: esim. *tummuu* on translatiivinen, mutta samanlaiseen morfologiseen suhteeseen perustuva *riippuu* (vrt. *riippa*) ei ainakaan nykykielessä ole translatiivinen vaan kontinuaatiivinen. Käsitepari refleksiivinen tai passiivinen koskee taas subjektin roolia (vrt. A. Hakulinen—F. Karlsson 1979: 242). Refleksiivisen verbin subjekti on sekä teon suorittaja että kohde, esim. *poika peseytyy, poika alentui teeskentelemään*. Passiivisen verbin subjekti puolestaan on vain teon tai tapahtuman epäaktiivinen kohde, esim. *järven pinta tummuu, polte kovenee, kuulo on huonontunut*. Translatiiviset verbit ovat subjektin roolin suhteen tavallisesti passiivisia. Näin siis esimerkiksi verbit (*käsi*) *kylmenee ~ kylmentyy ~ kylmettyy* ovat passiivis-translatiivisia. Mutta translatiiviverbi voi joskus olla subjektin rooiltaan refleksiivinenkin, esim. *mies suoristautuu, kauppias koveni* 'kimpaantui' *juoksupojalleen*. Varsinkaan *ne*-verbien yhteydessä ei ole ollut tapana puhua refleksiivisyydestä tai passiivisuudesta, mutta subjektin roolin suhteen esim. ilmaukset *käsi kylmenee ~ kylmentyy ~ kylmettyy* ovat aivan samanlaisia. Toisaalta translatiiviverbien yhteydessä ei verbin passiivisuuteen tai refleksiivisyyteen olekaan syytä kiinnittää huomiota juuri muulloin kuin silloin, kun eri johdostyyppien tai johdosten kesken on merkitys- ja jakaumaeroja.

3. *ne*-verbien johtosuhteista ja merkityksistä

Suomen kielessä *ne*-johdin on yksistään denominaalinen ja merkitykseltään lähes aina translatiivinen. Viron kielessä *-ne-* liittyy myös verbikantoihin, esim. Wiedemann *äränema* 'erwachen' (= sm. *heräämä-*), kirjaviro *idanema*

(= sm. *itämä-*),³ eteläviron murt. *heränēs* 'herää', *idaneēs* 'itää' (Posti 1961: 357). Verbikantaan liittyessään *-ne-* lienee Postin mukaan antanut johdokselle lähinnä inkoatiivisen merkityksen.

NS:ssa on 200 *ne*-johtimista verbiä.⁴ Kantana on useimmiten *a-* tai *ea-*loppuinen nomini, tavallisesti adjektiivi. Marja-Leena Rädyn laskelmien mukaan (1983: 35—38), joihin olen tehnyt aivan pieniä tarkistuksia, NS:n *ne*-verbeille löytyy samasta sanakirjasta kantasanoja seuraavasti (esimerkit ja lukumäärät ryhmitelty sen mukaan, mikä vokaali edeltää johdinta):

Johdinta edeltää *e*

- Rinnalla *a-*, *ä*-vartaloinen nomini, esim. *alenee* (*ala*), *ehjenee* (*ehjä*), *enenee* (*enä*, rinnalla vanh. myös *enänee*), *kaukenee* (*kauka*), *raskenee* (*raskas* : *raskaa-*), *sankkenee* (*sankka*), *synkkenee* (*synkkä*, *synkeä*), *takenee* (*taka*), *vajenee* (*vaja-*) jne. (Yht. 82.)
- Rinnalla *ea-*, *eä*-adjektiivi, esim. *aukenee* (*aukea*, *auki*), *huikenee* 'häikäistyy' (*huikea*), *oikenee* (*oikea* murt. 'suora'), *rohkenee* (*rohkea*) jne. (Yht. 68.)
- Rinnalla *e*-vartaloinen nomini: *etenee* (*esi*), *likenee* (*liki*), *lähenee*, *nuorenee*, *pienenee*, *pilvenee* 'pilvistyy', *puolenee* 'vähenee' (*puoli*), *suurenee*, *tyvenee* (*tyven*), *täytenee*, *yhtenee* (*yksi*). (Yht. 11.)
- Rinnalla *i*-vartaloinen nomini: ainoa tapaus *valmenee* ja esimerkkinä Kantelettaren säe »Kun tuosta tuki tulisi / vara suuri valmeneisi». (Yht. 1.)
- Rinnalla *u*-vartaloinen nomini: ainoa tapaus *huippenee* (*huippu*). (Yht. 1.)
- NS:ssa ei ole synkronisesti sopivaa kantanominia verbeille *erkenee* (~ *erkanee*), *hävvenee*, *irkenee* 'irtautuu, lähtee' (vrt. murt. *irki* 'irti'), *kohenee* (liittynee *kohta*-sanaan, SKES), *kykenee*, *kärvenee* 'kärventyy',⁵ *köykenee* (vrt. *köykäinen*, murt. *köykeä* 'kevyt'), *laukenee* 'irtoaa, her-

³ Lounaismurteiden itäisestä naapuristosta tunnetaan verbi *itänee* ja samoin *idäntyy*, esim. Vihti *jos mä olem pannu jo pernoi itänemäm pussi* (Matti Vilppula 1968—71, MA), Somero *sik kun ne [maltaat] oli simmotteen täysiks jo iräntynneet* (Virtaranta, Someron murrekirja s. 213). *Idäntyy*-verbistä on tieto myös Somerniemeltä ja Vihdistä (SMS) sekä Nurmijärveltä (Terho Itkosen huomautus; rinnalla täälläkin *itänee*). Onko tässäkin kyse lounaismurteiden ja viron melko myöhäisistä yhteyksistä?

⁴ Tarkalleen hakusanoja on 203, mutta niistä ovat dupletteja *enänee* ~ *enenee*, *erkanee* ~ *erkenee*, *heikkonee* ~ *heikkenee* ja *suipponee* ~ *suippenee*. Myös *karkenee*-verbillä on NS:ssa kaksi hakumuotoa *kareta* ja *karjeta*.

⁵ Verbistä *kärvenee* ei ole SMS:n arkistossa yhtään tietoa ja NSA:ssakin vain kolme. Sana on päässyt NS:aan, koska sitä ovat käyttäneet Volter Kilpi ja Unto Seppänen. Sen sijaan *kärventyy* on murteissakin yleinen, joten *kärvenee* lienee myöhäinen korrelaatiojohdon tuote. Vrt. myös *korventuu* ja *korventaa*.

poaa' (vrt. *laukaista*, ks. SKES *laukea*), *liukenee*, *olkenee* 'lähtee pois, poistuu' (liittyyne *olka*-sanueeseen, SKES), *pakenee*, *tarkenee* (liittyyne *tarkea* 'luja' ja *tarkka* -adjektiivihin, SKES), *tirkkenee* 'kuuluu, hupe-nee', *tokenee* (vrt. murt. *tokeva* 'topakka, tarmokas' ja suhteisiin *muheva* ~ *muhea*, *jykevä* ~ *jykeä*), *urkenee*, *vaikenee* (vrt. murt. *vaikea* 'hiljainen') ja *varvenee* 'heikkenee, himmenee'. (Yht. 17.)

Johdinta edeltää *o*

— Rinnalla aina *o*-vartaloinen nomini: *heikkonee* (~ *heikkenee*, vrt. *heikko* ja *heikeä* 'heikko'), *helpponee*, *hienonee*, *huononee*, *isonee*, *kehnonee*, *kolkkonee*, *leutonee*, *loittonee*, *mietonee*, *suipponee* (~ *suippenee*, vrt. *suippo* ja *sui(p)pea* 'suippo'), *ulkonee*, *velttonee* ja *viistonee*. (Yht. 14.)

Johdinta edeltää *a, ä*

— Rinnalla aina *a*-, *ä*-vartaloinen nomini: *enänee* (~ *enenee*), *erkanee* (~ *erkenee*, SKES yhdistää verbin *erä*-sanueeseen), *happanee* (vrt. *hapan*), *mätänee*, *märkänee* (vrt. *märkä* 'mätä'), *paranee* (vrt. **para* : *parempi*). (Yht. 6.)

Johdinta edeltää *u*

— Ainoa esimerkki *paksunee* (vrt. *paksu*). (Yht. 1.)

Suomen kielen *ne*-verbit ovat morfologisilta johtosuhteiltaan harvinaisen selkeä ryhmä: NS:n 200 *ne*-verbistä on n. 180:llä kannaksi tunnistettava nomini samassa sanakirjassa, ja monille loppuistakin löytyy murteista sopivia kantoja. Rakenteeltaan johtoryhmä on yhtenäinen, sillä *ne*-johdin on aina kolmannessa tavussa (MA:ssa Nivalasta ja Kontiolahdelta kuitenkin *matalenee*). Aivan harvoissa tapauksissa johdin on liittynyt poikkeukselliseen kantaan: *happanee* (*hapan*), *tyvenee* (*tyven*), *raskenee* (*raskas*) ja *valmenee* (*valmis*). Sen sijaan nykykielestä löytyvä suhde *huippenee* : *huippu* ei liene alkuperäinen johtosuhde, sillä yleiskielen *paksunee* : *paksu* -suhteen lisäksi murteissa on sellaisia tapauksia kuin *hullunee* : *hullu* (Kalajoki), *lieppunee* 'leviää torvimaisesti' : *lieppu* 'luisu' (Kiihtelysvaara), *visunee* : *visu* 'tiivis' (Keski- ja Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu). Kolmitavuisista *matala*, *katkera* -rakenteisista adjektiiveista ei voi johtaa *ne*-verbejä, vaan niistä muodostetut translatiivijohdokset ovat tyyppiä *madaltuu* ~ *mataloituu*, *katkeroituu*. Johtimet *-ne-* ja *-tu-* ovat tässä komplementaarisia.

Kaksitavuisen kantanominin *a* ja *ä* muuttuvat *e*:ksi *ne*-johtimen edellä, eivät kuitenkaan aivan säännöllisesti. Myös kahdessa *o*-nominiin korreloivassa johdoksessa, verbeissä *heikkenee* ja *suippenee*, on johtimen edellä *e*. Tämä *e* saattaa kuitenkin olla eri lähtöä kuin *a*-, *ä*-kantaisten *e*, sillä *heik-*

kenee ja *suippenee* -verbeille on osoitettavissa myös *ea-*, *eä-*loppuinen kanta (ks. edeltä).

Niin kuin jo Lauri Kettunen (1924: 62) on esittänyt, *a*, *ä* > *e* -muutos *ne*-verbeissä ja samoin johdostyypeissä *pahentaa*, *pahentuu*, *kuivettuu* on ilmeisesti sama kuin komparatiivissa (*paha* : *pahempi*). Merkitseehän *pahenee* ~ *pahentuu* 'tulee pahemmaksi', *kuivettuu* 'tulee kuivemmaksi' ja *pahentaa* 'tee pahemmaksi'. Martti Nymanin sanoin (1974: 237—238) tässä on kyse vartalovarianttien eriytymisestä viestintätehtävän mukaan: *e*-vartalo osoittaa ikonisesti komparatiivista funktiota.

Muutos *a*, *ä* > *e* ei kuitenkaan ole *ne*-johtimen edellä ihan poikkeuksetonta. NS:n aineistossa muutos jää tapahtumatta aina verbeissä *happanee*, *mätänee*, *märkänee* ja *paranee*. Murteissa kirjavuutta on paikoin enemmänkin. Ylä-Satakunnassa ja sen läntisissä naapurimurteissa esiintyy vaihtelua *pahanee* ~ *pahenee*, *vanhanee* ~ *vanhenee*, *vähänee* ~ *vähenee*, *pahantuu* ~ *pahentuu* jne. (Virtaranta 1957: 502). Muoto *vanhanee* on tavallinen erityisesti pohjalaismurteissa ja Kainuussa, mutta rinnalla tavataan myös asua *vanhenee*. Satunnaisia tietoja on muodoista *parenee* (esim. Tohmajärvi, Vienan Vuokkiniemi ja Kontokki) ja *parentuu* (Impilahti, Jämsä). Verbeissä *happanee*, *mätänee* ja *märkänee* 'mätänee' vartalon viimeinen vokaali ei murteisakaan muutu koskaan *e*:ksi. Sen sijaan merkityksessä 'kastuu, tulee märäksi' on sieltä täältä merkitty verbi *märkenee* (Asikkala, Iломantsi, Inkerin Kurkola).

Merkitykseltään valtaosa *ne*-verbeistä on translatiivisia, ts. *ne* osoittavat muutosta subjektin tilassa. Sen sijaan inkoatiivisuutta nyky-suomen *ne*-johdoksista tuskin on havaittavissa. Tämä ilmenee kielenkäytössä siinäkin, että verbit *alkaa* ja *rupeaa* esiintyvät usein *ne*-verbin yhteydessä antamassa ilmaukselle tarvittavaa inkoatiivista vivahdetta. NS:stakin löytyy runsaasti seuraavanlaisia esimerkkejä: *Menekki alkoi huonota*, *hanget alkoivat huveta*, *Välimatka alkoi pidetä*, *eräänä syksynä oli näkö alkanut vähitellen vähetä* (Kataja), *Lopulta hän alkaa edetä kotipihalta* (Sillanpää).

Translatiiviset verbit ilmaisevat tilanmuutosta, ja *ne*-verbeissä muutosta tapahtuu subjektin laadussa (*pienenee*, *pahenee*, *viilenee*), määrässä (*enenee*, *puolenee*, *vähenee*) taikka ajallisessa tai paikallisessa ulottuvuudessa (*alenee*, *erkanee*, *etenee*, *kaukenee*, *likenee*, *loittonee*, *lähenee*, *ylenee*) (Leena Kytömäen 1977 mukaan Rätty 1983: 40—41). Viimeksi mainittuja on Terho Itkonen luennoissaan 1970 kutsunut orientatiiviksi, koska *ne* ilmaisevat liikettä tai suuntaa kantasanan tarkoitteeseen nähden. Niihin kuuluu luultavasti alkuaan myös kantasanaltaan tuntematon *pakenee*, samoin nykykielessä lähinnä *ilmi*-adverbiin semanttisesti korreloitava *ilmenee*.

Translatiivisuuden asteessa on leksemeittäin eroja. Selvimmin translatiivisia ovat laatua tai määrää ilmaiseviin adjektiiveihin korreloituvat johdok-

set, joita *ne*-verbeistä on valtaosa. Niissäkin tapauksissa, joissa kantasanaa ei enää nykyisessä yleiskielessä tavata — esim. *hävvenee*, *kärvenee*, *laukenee*, *vaikenee* — on yleensä kyse tilanmuutoksesta. Toisaalta on tapauksia, joissa johdos on semanttisesti etääntynyt kannastaan, vaikka kantasana on kielessä edelleenkin olemassa: *rohkenee* merkitsee yleensä 'uskaltaa, tohtii' ja vain harvoin 'tulee rohkea(mma)ksi' (Aho: »- - tuntien mielensä rohkenevan», NS); samoin *ilkenee* ja *julkenee* merkitsevät 'kehtaa, ilkeää', vaikka taustalla on tietenkin myös merkityskomponentti 'on ilkeä, tulee ilkeäksi' ja 'on julkea, tulee julkeaksi' (Kiuru 1977: 34, Rätty 1983: 41). Verbit *kummenee* ja *somenee* esiintyvät yleensä vain kielteisinä ja tavallisesti vielä fraasinomaisissa sanonnoissa (»ei asia siitä kummene t. somene», samoin länsimurt. »ei asia siitä parane»), mutta Silva Kiurun mukaan niissä on samanlaista komparatiivisuutta kuin moderatiivisissa ilmauksissa *ei hullumpi*, *ei hassumpi*, *ei sen kummemmin*. Komparatiivisuus on translatiivisuuden oire. Nykykielessä vain täysin opaakeiksi jääneet *kykenee*, *tarkenee* ja alkuaan luultavasti orientatiiveihin kuulunut *pakenee* ovat vailla translatiivista merkitystä. Näistäkin *tarkenee* on historiallisesti ilmeinen *tarkea* 'luja' -adjektiivin translatiivijohdos (SKES).

Suomen kielen *ne*-verbit korreloivat johtosuhteissaan paitsi kantasanoihinsa myös kausatiivisiin *-nta-*, *-(i)sta-*, *-tta-* ja passiivis-translatiivisiin *-ntu-*, *-(i)stu-*, *-ttu-* johdoksiin sekä toisinaan vielä supistumaverbeihin ja *-u-*, *-tu-*, *-utu-* ja *-(V)Vntu-* johdoksiin. Tärkeimmistä johtosuhteista syntyy seuraavallaisia korrelaatioita (jätän kausatiivit tilan säästämiseksi pois):

kanta	<i>-ne-</i>	sup.verbi	<i>-u-</i>	<i>-tu-</i>	<i>-ntu-</i>	<i>-(i)stu-</i>	<i>-ttu-</i>
<i>kylmä</i>	<i>kylmenee</i>				<i>kylmentyy</i>		<i>kylmettyy</i>
<i>hoikka</i>	<i>hoikkenee</i>				<i>hoikentuu</i>	<i>hoikistuu</i>	
<i>tumma</i>	<i>tummenee</i>	<i>tummuu</i>			<i>tummentuu</i>		
<i>musta</i>	<i>mustenee</i>	<i>mustuu</i>					
<i>selvä</i>	<i>selvenee</i>	<i>selviää</i>			<i>selventyy</i>		
<i>pimeä</i>	<i>pimenee</i>	<i>pimiää</i>			<i>pimentyy</i>		<i>pimittyy</i>
<i>nuori</i>	<i>nuorenee</i>			<i>nuortuu</i>	<i>nuorentuu</i>		

Yksityisten sanueiden osalta korrelaatioketjut ovat aukkoisia, mutta potentiaalisena on olemassa ylle merkitty korrelaatioketju. Siinä tosin *-u-* ja *-tu-* ovat morfologisestikin komplementaarisia, esim. *kypsä* > *kyps-y-*, *hellä* > *hel-ty-*, *kostea* > *kost-u-*, *haalea* > *haal-tu-*.

Ketjun jokaisella johtimella voidaan muodostaa translatiiviverbejä. Täten saman sanueen johdotukset ovat usein synonyymejä keskenään tai ainakin lähimerkityksisiä. Tavallisimmin *ne*-verbillä on rinnallaan *ntu*-johdos. NS:ssa on n. 125 kolmitavuista *ntu*-verbiä (Rätty 1983: liite 23—25), ja niistä peräti

110:llä on rinnallaan samakantainen *ne*-johdos. Yleensä kaikilla adjektiivija adverbikantaisilla *ntu*-johdoksilla on NS:ssa *ne*-vastine (Räty 1983: 84); poikkeuksia on vain muutama: *jalontuu* (vrt. Ilomantsi *jalonee* 'tulee suureksi', myös Lönnrotilla), *todentuu*, *tuorentuu*, *uudentuu*, *väärentyy* (vrt. karj. ja Joutseno *väärenee*). Nämäkin puuttuvat tapaukset selittyvät osin siitä, että yleissuomeen on vakiintunut *ntu*-johdosten rinnalle muita translatiivisia johdoksia: *jalostuu*, *toteutuu*, *tuoreutuu*, *uudistuu* ja *vääristyy*.⁶

Merkitykseltään *ne-* ja *ntu-*verbit ovat tavallisesti täysiä synonyymejä. Semanttista eriytymistä ilmenee oikeastaan vain siten, että *ntu*-johdos on subjektin rooliltaan refleksiivinen ja *ne*-johdos vastaavasti passiivinen: *alentu* ~ *alenee*, *hiljenty* ~ *hiljenee*, *ojentu* ~ *oikenee*, *syventyy* ~ *syvenee* (ks. myös s. 20). Tähän eroon perustuu ilmeisesti sekin, että Alasoinin korpuksessa *masentuu* esiintyy 68 kertaa mutta *masenee* ei kertaakaan, sillä onhan verbin subjekti tavallisesti ihmistarkoitteinen.

Monien *ne*-verbien rinnalla esiintyy supistumaverbi, usein synonyymisenä mutta toisinaan merkitykseltään jossain määrin eriytyneenä. Yleiskielessä tulevat kysymykseen erityisesti verbiparit *aukenee* ~ *aukeaa*, *herkenee* ~ *herkeää*, *huikenee* ~ *huikeaa*, *ilkenee* ~ *ilkeää*, *julkenee* ~ *julkeaa*, *laukenee* ~ *laukeaa*, *levenee* ~ *leviää*, *liukenee* ~ *liukeaa* (NS:ssa vain *liukenee*), *lämpenee* ~ *lämpiää*, *oikenee* ~ *oikeaa*, *pehmenee* ~ *pehmiää*, *pimenee* ~ *pimiää*, *raukenee* ~ *raukeaa*, *rohkenee* ~ *rohkeaa*, *selkenee* ~ *selkiää*, *selvenee* ~ *selviää* ja *valkenee* ~ *valkeaa* (NS:ssa vain *valkenee*). Olen edellä *liukeaa* ja *valkeaa* -muotoja lukuun ottamatta esittänyt NS:n kannan. Kuten taulukosta 3 ilmenee, kirjallisessakin käytössä supistumaverbien muodot ovat kirjavampia: tavataan rinnan tyypit *aukeaa* ~ *aukiaan*, *herkeää* ~ *herkiää*. Esimerkiksi Eino Säisä käyttää Pirjo Rahusen mukaan (1977: 53—54 ja liite) rinnan muotoja *ilkeää* ~ *ilkiää*, *katkeaa* ~ *katkiaan*, *kerkeää* ~ *kerkiää*, *laukeaa* ~ *laukiaan*, *lämpeää* ~ *lämpiää* ja suosii selvästi muotoa *herkiää*. Kirjavuuden taustan perusteellinen selvittely on tässä ohitettava, mutta lyhyt katsaus on välttämätön.

Kyseessä on historiallisesti kaksi eri supistumaverbiryhmää: **ede*-verbit (esim. **halke-*) ja **ida*-verbit (esim. **hävidä-*). Näistä *ede*-verbit ovat monissa murteissamme ja yleiskielessä mukautuneet kolmanteen supistumaverbiryhmään, nimittäin alkuperäisiin **eda*-verbeihin eli tyyppiin *rupea-*, mutta esimerkiksi Pohjois-Karjalassa, Pohjois-Savossa ja Kainuussa osin *ida*-verbeihin (kirjallisuutta esim. Ruoppila 1955: 157, Leskinen 1963: 157—159,

⁶ Loput NS:n kolmitavuisista *ntu*-johdoksista ovat pääasiassa vastaavista kausatiiveista johdettuja ja osin oppitekoisiaakin: *hämmentyy*, *jauhentuu* 'muuttuu jauheeksi', *kaksintuu* 'kaksinkertaistuu', *korventuu*, *rakentuu*, *tallentuu*, *täsmentyy*, *vaarantuu*, *ulontuu* 'loitontuu'.

Rapola 1966: 421—422, 443—444, Räisänen 1972: 208—210). Vaikka *ede*-verbit ovatkin tulleet yleiskieleen *rupea*-tyyppiin mukautuneina, niin kirjallisuudessaakin vilahtelevat *aukiaa*, *herkiää*, *katkiaa* -tapaukset ovat ainakin savolaispohjaisten kirjoittajien osalta merkinä *ede*-verbien osittaisesta mukautumisesta *ida*-verbeihin.

Juuri historialliset *ede*-verbit ovat merkitykseltäänkin samakantaisten *ne*-verbien täsmällisimpiä vastineita, ja *ede*- ja *ne*-verbien konsonanttivartaloi- set muodot ovat täysin identtisiä. Edellä puheena olleiden yleiskielen vaihtelutapausten tausta on murteissa. Yleisesti sanottuna *ne*-johdoksilla on näissä tapauksissa vankin asema hämäläismurteissa, kun taas savolaismurteet suosivat supistumaverbejä. Vanhasta itä- ja länsimurteiden vastakohdasta ei ole kysymys, koska kaakkoismurteetkin ovat yleensä *ne*-tyypin kannalla ja toisaalta lounais- ja pohjalaismurteissa käytetään usein myös supistumaverbejä. Karkeasti sanottuna siis hämäläis- ja kaakkoismurteiden alueella *silmät huikenee*, *lanka oikenee*, *päivä valkenee* ja savolaismurteiden alueella vastaa- vasti *huikii* ~ *huikijaa*, *oikii* ~ *oikijaa*, *valakii* ~ *valakijaa* (Sydän-Savo), *oikijaa* ~ *oikivaa* (Pohjois-Karjala), *oikijoo* ~ *oikijaa* (Keski-Suomi ja Kainuu). Eri verbien osalta levikkialueet jonkin verran vaihtelevat. Esimerkiksi *herkenee*-muotoa käytetään vain eteläpohjalaismurteissa, ja niissäkin on supistumaverbi rinnalla. *Ilkenee* (impf. silti usein *ilkesi*) on laaja-alainen hämäläismurteissa, ja siitä on tietoja myös Ala-Satakunnasta, Päijät-Hämeestä ja Peräpohjolastakin. Harvinainen hämäläisyys sen sijaan on *halkenee* (Janakkala, Teisko, Joutsa).

4. *ne*- ja *ntu*-johdosten edustus murteissa

Translatiivisten *ne*- ja *ntu*-johdosten levikkiä ja jakaumaa ei voi täsmällisesti kuvata kartan avulla. Eri lähteitä käyttämällä saa kuitenkin seuraavanlaisen pääpiirteittäisen kuvan.

Kaikissa murteissamme käytetään *ne*-johdoksia, joskin *ne* lounaismurteis- sa ovat harvinaisia. MA:n kokoelmissa ei ole *ne*-verbejä lainkaan Sauvon, Maskun, Merimaskun, Mietoisten eikä Honkilahden murteista, mutta Hali- kosta, Nousiaisista, Raumalta ja Kiukaisista on jokunen vokaalivartaloineen muoto. Koska Agricolan kielessä näkyvät olevan tavallisia sellaiset muodot kuin *pahene*, *Wanhanet*, *Wanheneuat*, *Wähenepi* (Index Agricolaensis), *ne*-johdokset ovat ilmeisesti lounaismurteissakin joutuneet tappiolle vasta suomen kirjakielen historian aikana. Nykyisin lounaismurteissa ovat vallalla *ntu*-johdokset.

Hämäläismurteissa vallitsee sellainen jakauma, että *ne*-johdoksista käytetään vokaalivartalaisia muotoja, mutta konsonanttivartaloisten muotojen

asemesta onkin tavallisesti samakantaisen *ntu*-johdoksen muoto. Vallitsee siis seuraavanlainen paradigmaattinen vaihtelu: *parantua* : *paranen* : *paranee* : *ei parane* : *parani* : *ei parantunu* : *on parantunu*. Kuitenkin kaakkoishämäläiset murteet poikkeavat muista hämäläismurteista siten, että niissä käytetään itämurteiden tapaan myös *ne*-verbien konsonanttivartaloisia muotoja: esimerkiksi Myrskylän, Artjärven ja Vehkalahden muoto-opin kokoelmissa ovat *küvetä*, *kümetä*, *hapannu*, *tarettu* -tapaukset yleisempiä kuin *vähentünny*, *hapantunnu* ~ *hapaintunnu* -tyyppi. Hämäläismurteiden kaltaista paradigmaattista vaihtelua on myös Ala-Satakunnan ja Turun ylämaan murteissa, ja luultavasti lounaismurteidenkin harvinaiset *ne*-johdosten vokaalivartaloiset muodot ovat vanhan paradigmaattisen vaihtelun jäänteitä.

Kaikissa muissa murteissamme *ne*-verbit ovat *ntu*-verbeihin nähden ylivoimaisena enemmistönä. Pohjalaismurteiden alueella *ntu*-johdoksia on sitä vähemmän, mitä pohjoisemmaksi mennään. Savolaismurteiden keski- ja itäosissa translatiiviset *ntu*-johdokset ovat aivan satunnaisia, sen sijaan Etelä-Savossa ja varsinkin Päijät-Hämeessä niitä käytetään jonkin verran enemmän.

Erityisesti itämurteiden osalta *ntu*-verbeihin liittyy myös luotettavan tiedon saannin ongelma. SMS:n arkistosta löytyy *ntu*-johdoksia harvakseltaan mm. Maaningan, Heinäveden, Parikkalan ja Lemmin murteista ja MA:sta esimerkiksi Kiteen, Suonenjoen, Vehmersalmen ja Kajaanin kokoelmista. Joutsenon muoto-opin kokoelmasta saa käsityksen, että siellä *ne-* ja *ntu*-verbit ovat hämäläistyypisessä paradigmaattisessa vaihtelussa. Kaikkia näitä tietoja ei sovi epäillä, mutta osaan suhtaudun varauksin, sillä erityisesti Pohjois-Savon, Kainuun ja Pohjois-Karjalan murreteksteistä *ntu*-johdoksia löytyy vain ani harvoin. Myöskään R. E. Nirvin Kiihtelysvaaran murteen sanakirjasta en ole huomannut ainuttakaan tapausta. Toisaalta asia on tätä nykyä hyvin herkkä, sillä *ntu*-johdokset ovat leviämässä yleiskielen kautta itäsuomalaistenkin kielenkäyttöön. *ntu*-tartunnan herkkyydestä sopivat esimerkiksi taulukon 1 kaksi kainuulaista *ntu*-tapausta: muodot ovat *huonontunu* ja *vähentünny*, joita v. 1882 syntynyt hyrynsalmelainen mies käyttää vastatessaan haastattelijan kysymykseen »Onko tuo kalakanta niin kun *huonontunu*?»

Murreteksteistä saatavat frekvenssitiedot pystyvät luotettavimmin kuvaamaan *ne-* ja *ntu*-johdosten todellista levikkiä ja jakaumaa. Sitä varten olen laatinut kokonaan itse keräämästäni materiaalista taulukon 1. Frekvenssietojen hankkiminen on työlästä, sillä *ne-* ja *ntu*-verbien yhteinenkin tajuus on pieni: lounaismurteisissa »Kansankielen näytteissä» on nauhatuntia kohden 1,6 tapausta, neljässä pohjalaismurteita edustavassa »Suomen kielen näytteitä» -vihkosessa (Jurva, Kauhava, Hailuoto, Salla) tuntia kohden 2,3 tapausta, 20 tunnissa Kainuun murteita nauhatuntia kohden keskimäärin

3,0 tapausta. Koko taulukon aineisto sisältää 444 *ne*-verbin ja 135 *ntu*-verbin esiintymää, ja aineistona on arviolta 150—180 tuntia puhetta.

Taulukon sarakkeesta 1 ilmenevät *ne*-verbien vokaalivartaloisten esiintymien määrät ja sarakkeesta 2 konsonanttivartaloisten esiintymien määrät. *ntu*-johdosten esiintymät olen taulukoinut siten, että sarakkeessa 4 olevat tapaukset vastaavat *ne*-verbien vokaalivartaloisia ja sarakkeessa 5 olevat tapaukset *ne*-verbien konsonanttivartaloisia muotoja. Jos murteessa vierotaan *ne*-verbien konsonanttivartaloa, se näkyy taulukosta kahdella tapaa: sarakkeessa 2 ei ole mitään tai vain pieniä lukuja ja sarakkeessa 5 suhteellisen suuria lukuja, ja toisaalta sarakkeen 5 luvut ovat yhtä suuria tai suurempia kuin sarakkeen 4 luvut. Arvioinnissa on otettava huomioon, että muotoryhmien jakauma on sellainen, että sarakkeiden 2 ja 5 summa on enintään kolmannes sarakkeiden 3 ja 6 summasta. Taulukon 1 aineistossa se on vain 24 %, Alasoinin korpuksessa 32 %.

Taulukosta 1 käy ilmi, että lounaismurteiden lisäksi vielä Someron ja Vihdin murteetkin suosivat *ntu*-verbejä, mutta Noormarkku on jo pohjalaismurteiden kannalla. Hämmäläismurteissa *ne*-verbit ovat tavallisia, mutta niitä käytetään yleensä vain vokaalivartaloisina ja konsonanttivartaloiset muodot korvataan *ntu*-verbien muodoilla. Sama tendenssi näkyy Somerolla ja Päijät-Hämeessä ja oireilee myös pohjalaismurteissa. Päijät-Hämettä lukuun ottamatta itämurteiden puolella ei juuri ilmene *ne*-verbien konsonanttivartalon vierontaa. Suhteutettaessa taulukon 1 antamaa kuvaa MA:n tietoihin pitää muistaa, että MA:n tiedot edustavat 10—30 vuotta myöhemmin syntyneiden puhetta.

Taajakäyttöisin verbi taulukon 1 aineistossa on *parane-* ~ *parantu-*, mutta sen frekvenssi eri murteissa on kovin erilainen. Tyrvään murrekirjan 69:stä *ne-* ~ *ntu*-verbin esiintymästä peräti 34 on *parane*-verbin muotoja ja 8 *parantu*-verbin muotoja (yht. 61 %) ja Someron murrekirjassa vastaavasti 4 ja 21 (yht. 43 %). Sekä Tyrvään että Someron murteissa verbin frekvenssiä kasvattaa länsimurteille tyypillinen käyttö merkityksessä 'kannattaa, hyödyttää', esim. Tyrvää *Ei sinnes semmosien tulien kans parantunum mennem.* Myös Länsi-Kannaksen murrekirjassa *parane-* ~ *parantu*-verbi esiintyy usein, yhteensä 15 kertaa, mikä on 42 % *ne-* ~ *ntu*-verbien esiintymistä. Erikoista on, että kirjan kaikki 8 *ntu*-tapausta ovat *parantuu* 'tulee terveeksi'-verbin esiintymiä. Näin ollen koko kaakkoismurteisen aineiston *ntu*-verbien osalta on kyse yhdestä lekseemistä eikä varsinaisesta morfologisesta ilmiöstä. Kainuun 61 tapauksesta vain 5 eli 8 % kuuluu *parane*-verbille. Savolaismurteiden taajakäyttöisin *ne*-verbi on *kykene-*, joka esiintyy Kainuun aineistossa 13 kertaa (21 % esiintymistä) ja Heinäveden aineistossa samoin 13 kertaa (46 % esiintymistä).

Suomen kielen *ne-* ja *ntu-*, *nty-*johtimiset translatiiviverbit

TAULUKKO 1. *ne-* ja *ntu-*verbien esiintymät ja jakauma murreteksteissä (tekstit mainittu artikkelin lopussa).

Murrealue (sulkeissa tekstilähteet)	1 <i>ne</i> vok.- vart.	2 <i>ne</i> kons.- vart.	3 <i>ne</i> yht.	4 <i>ntu</i> vok.- vart. vastaa- va	5 <i>ntu</i> kons.- vart. vastaa- va	6 <i>ntu</i> yht.	7 <i>ne+ntu</i>
1. Lounaismurteet (Kansankielen näytteitä 1—9)	1	—	1	7	6	13	14
2. Lounaiset välimurteet							
Somero (S:n murrekirja)	11	—	11	26	21	47	58
Noormarkku (SKN 16)	10	1	11	—	1	1	12
Vihti (SKN 5)	6	—	6	5	2	7	13
3. Hämmäläismurteet							
Tyrvää (T:n murrekirja)	55	1	56	1	12	13	69
Ylä-Satakunta, Peri-Häme (Hämeen kansa muistelee)	56	3	59	3	11	14	73
Pälkäne (SKN 3)	2	—	2	—	3	3	5
Padasjoki, Lammi, Asikkala (Sana ei sammaloidu)	22	1	23	1	1	2	25
Sippola (SKN 4)	6	2	8	1	2	3	11
4. Pohjalaismurteet							
Etelä-Pohjanmaa	12	—	12	1	1	2	14
Hailuoto	11	2	13	—	1	1	14
Peräpohjola (SK N 2, 6, 11 ja 12, Suomen kansa muistelee)	4	—	4	—	—	—	4
5. Savolaismurteet							
Päijät-Häme (Sana ei sammaloidu)	55	6	61	7	10	17	78
Jämsä (SKN 8)	4	3	7	—	—	—	7
Pihtipudas (SKN 13)	1	1	2	—	—	—	2
Lappajärvi (SKN 7)	9	2	11	—	—	—	11
Mikkeli (SKN 10)	4	4	8	—	1	1	9
Heinävesi (9,5 t nauh.)	16	12	28	—	—	—	28
Lapinlahti (SKN 9)	4	—	4	—	—	—	4
Liperi (SKN 17)	13	1	14	—	1	1	15
Kiihtelysvaara (SKN 14)	9	2	11	—	—	—	11
Kainuu (20 t nauhoitteita)	43	16	59	—	2	2	61
6. Kaakkoismurteet							
Länsi-Kannas (L-K:n murrek.)	22	6	28	8	—	8	36
Rautu (SKN 15)	3	—	3	—	—	—	3
Inkeri (Suomen kansa muist.)	1	1	2	—	—	—	2
Yhteensä	380	64	444	60	75	135	579
Prosentteina	65,6 %	11,0 %	76,6 %	10,4 %	13,0 %	23,4 %	100 %

Valaisen vielä murteiden käytäntöä esimerkeillä, jotka ryhmittelen päämurteittain samaan tapaan kuin taulukossa 1. Aineisto on osin samaa kuin taulukossa, mutta osa esimerkeistä on MA:n kokoelmista.

1. Lounaismurteet. Sauvo *noi kirko ovekki aũkenduva, sã ruppek kans vanhenduma, ne erkandus* 'erkanivat', *ovi ei hetì ol aũgendunnu* (Maila Vehmaskoski 1970—73, MA); Eurajoki *sit ko se* [leipä] *vanhennu* [<< vanhentui], *parànui* 'parani' [<< parantui], *ett_ai se* [kalan saalis] *o nĩngo huanonduns sit* (O. Ikola—K. Wiik, Sananjalka 8 s. 204, 205, 213).

2. Lounaiset välimurteet. Turun ylämaa, Pöytyä *vitta oikeni -- se pãsiki oikenemmãn, kül tãl nũt tarkenẽ mut vĩme vikol ei tarkentunu, jolsei olèt tarpẽks sualã lihã pahẽntũ* (Raija Kouri 1972—73, MA); Länsi-Uusimaa, Vihti *ku ne kũmeni sĩn, sit se happani, on hapantuũnu, mãrãnnũi* 'mätäni', *sai mãrãntũ ja olla rauhas* (M. Vilppula, SKN 5); Porin seutu, Noormarkku *tũli ruppẽ tũvenẽ, ettei se paranem mistã, kül mã nũ tarkennen, ei missãm mual tarennu, parantunuki* (Leila White, SKN 16).

3. Hämmäläismurteet. Kalvola *mullev valkeni se asi_a, se* [vaate] *oli sittej jo niv valjennu, ne mureni kaikki sittev viãlã kun ne vanheni* [leivät], *kũkenin tekkẽ, ei moni olis kũentũnũr rakentamãnãm mutom paitti talkoilla* (Leila Salonen-Purtanen 1975—77, MA); Teisko *se lãmpõsenã happani, mairot oli hapantunu, tẽttã nĩm pitkiã pãiviã kun itte ilkeni, keitetãn niñ kauãn ettã ne pavut halkenevat, kun se ov vanhentunuj ja huanontunu* (Pirkko Kallio 1969—70, MA).

4. Pohjalaismurteet. Kurikka *aiva nĩnkun vesi olis luomas enãnnũ ja enãnõ vielãkij jos satã, lumi ei taharo aleta, ei pahennusia lihoja kukã sũõ* (E. Sydãnoja 1970, MA); Kalajoki *kũmeni huonehekki, se tãs pũstũ ja tereni* [kallittu viikate tuli terãvãksi] *lĩppamalla, se om mullaki samennut tuo muisti, ei jaksal lãmmetã ilima, ko se tuosta tũventũ tuo tũli* [ainoa ntu-tapaus, joka sekín on oikeastaan tu-johdos] (R. Jussila 1969—70, MA); Sodankylã *oikenẽko se hũpheissã* 'hyppysissã', *ettei hal^peneh hinta, kũllã se vilallaki terenẽ* [sirkkelinterã teroittuu viilallakin], *no ei se kovennu* 'suuttunut' *sulle, sõtã s_ol lãjennu sitte* [suku]; *se onki hũventũnnũ tuo il^ma* (P. Sammallahti 1967—68, MA).

5. Savolaismurteet. Heinãvesi *tũhjenõ samalla visĩn tuas, siellã pũt vãhen, se om paljo vãhenã, ruppẽ lahomãj ja happanemã, en olluk kũvetã* 'en hievahattammã, lũhennũp pãevãt' (SKNA 1183: 1—2 ja 1185: 1); Kuhmo *ei happanes se kerma, pihkam maku vãhã vãhenõ nĩstã, eipãhã* 'oesip paranna, kuv vãhãnni' 'alako kũvetã' (SKNA 1098: 2).

6. Kaakkoismurteet. Uusikirkko Vpl. *se ei alent ikãnnã* [sulhasen kaipaus], *vaikka se laimẽn mut se ei alent, alko tãs pakkane aleta, ihmĩne ei sã maseta, mãrkãnõt kãssĩ, voip vãllẽ mãrãtã* (Mirja-Liisa Heininen 1969—70, MA).

5. *ne-* ja *ntu-* johdokset taide- ja asiaproosassa

Taulukkoon 2 olen yhdistänyt *ne-* ja *ntu-*verbien esiintymien määrät useista teettämistäni opintotöistä. Kaikista ei valitettavasti ilmene *ne-*johdosten jakauma vokaali- ja konsonanttivartaloisten muotojen kesken eikä vastaavasti se, missä määrin *ntu-*johdokset korvaavat *ne-*verbien konsonanttivartaloisia muotoja. Taulukossa aineisto on jaettu kahtia: taideproosa ja asiaproosa. Taideproosan joukkoon olen sijoittanut myös virolahtelaisen Eljas Raussin kansanelämäkuvauksen. Kirjailijoista Päivärinta (Ylivieskasta), Kataja (synt. Hailuodossa, kasvanut ja elänyt Ylitorniolla), Toppila (Paavolasta) ja Haanpää (Piippolasta) ovat pohjalaisia, Aho ja Säisä pohjoissavolaisia, Turunen savolaismurteiden alueeseen kuuluvasta Pohjois-Karjalasta, Sillanpää (Hämeenkyröstä), Linna (Urjalasta) ja Linnankoski (Askolasta) hämäläismurteiden alueelta ja Waltari Helsingistä. Asiaproosan kirjoittajista Virrankoski on juuriltaan pohjalainen ja Koskimies lähinnä helsinkiläinen. Taulukossa kirjoittajat on mainittu ikäjärjestyksessä.

Taulukkoa ei voi tulkita aivan suoraviivaisesti. Ensinnäkin *ne-*verbien määrissä on varmasti jonkin verran supistumaverbien konsonanttivartaloisia muotoja, savolaispohjaisilla kirjoittajilla luultavasti enemmän kuin muilla. Toiseksi *kykenee-*verbin osuus eri kirjoittajilla vaihtelee huomattavasti ja lisää erityisesti Väinö Linnan *ne-*verbien määrää (ks. s. 21). Silti taulukosta voi tehdä muutamia päätelmiä.

Olen naisesti havainto on se, että *ntu-*johdosten osuus *ne-* ja *ntu-*verbien yhteismäärästä on jatkuvasti kasvanut 1800-luvun alkupuolelta nykypäiviin tultaessa. Selvimmin kasvu ilmenee suunnilleen samoilta seuduilta lähtöisin olevien pohjalaiskirjailijoiden Päivärinnan, Katajan, Toppilan ja Haanpään nousevassa prosenttisarjassa 4,0 %, 12,4 %, 18,3 % ja 24,2 %. Sama suunta on myös savolaisten Ahon ja Säisän kesken ja niin ikään Sillanpään ja Linnan välillä, Linnan *kykenee-*esiintymien määrästä huolimatta. Asiaproosassa, joka tosin onkin Koskimiehen teosta lukuun ottamatta vasta 1970-luvulla ilmestynyttä, *ntu-*verbien osuus on yleisesti 25—30 % ja täten siis suurempi kuin keskimäärin taideproosassa. Heikki Turusen kieli on yllättävä poikkeus, johon palaan tuonnempana.

Koska Päivärinta ja Raussi käyttävät vain muutamia *ntu-*verbejä, mainitsen ne tässä. Päivärinnan teksteistä on Pirkko Pajuoja löytänyt seuraavat translatiiviset *ntu-*johdokset: *heikontuu* (1 esiintymä), *masentuu* (1), *parantuu* (2), *taantuu* (1) ja *vanhentuu* (3); esim. *Vanhukset alkoivat heikontua, vaimo ei täydellisesti parantunut, Tuon huomattuaan mies taantui* [’perääntyi’, konkreettinen orientatiivi!] ja *keikisti itseään taapäin*. Päivärinnan *ntu-*tapaukset ovat *taantuu-*esimerkkiä lukuun ottamatta muotoryhmissä, joissa vastaava *ne-*verbi olisi konsonanttivartaloisena. Raussin *ntu-*verbit ovat *enentyy* (1),

TAULUKKO 2. *ne*- ja *ntu*-verbien esiintymät ja jakauma taide- ja asiaproosassa (aineisto lueteltu artikkelin lopussa).

Korpus	1		2		3		4		5		6		7	
	<i>ne</i>		<i>ne</i>		<i>ne</i>		<i>ntu</i>		<i>ntu</i>		<i>ntu</i>		<i>ne + ntu</i>	
	vok.- vartalot		kons.- vartalot		yht.		vok.- vartaloa vastaava		kons.- vartaloa vastaava		yht.		N	%
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
A. Taideproosa														
Raussi, s. 1800	124	74,7	33	19,9	157	93,5	8	4,7	3	1,8	11	6,5	168	100
Päivärinta, s. 1827	147	73,1	46	22,9	193	96,0	1	0,5	7	3,5	8	4,0	201	100
Aho, s. 1861	193	64,1	75	24,9	268	89,0	19	6,3	14	4,7	33	11,0	301	100
Kataja, s. 1867					304	87,6					43	12,4	347	100
Linnankoski, s. 1869					203	85,3					35	14,7	238	100
Toppila, s. 1885					286	81,7					64	18,3	350	100
Sillanpää, s. 1888	198	71,0	44	15,8	242	86,7	6	2,2	31	11,1	37	13,3	279	100
Haanpää, s. 1905	140	62,8	29	13,0	169	75,8	19	8,5	35	15,7	54	24,2	223	100
Waltari, s. 1908					352	80,4					86	19,6	438	100
Linna, s. 1920					723	78,8					195	21,2	918	100
Säisä, s. 1935	169	67,9	49	19,7	218	80,4	17	6,3	36	13,3	53	19,6	271	100
Turunen, s. 1945	268	53,8	62	12,4	330	66,3	76	15,3	92	18,9	168	33,7	498	100
B. Asiaproosa														
Koskimies, s. 1890					150	72,1					58	27,9	208	100
Virrankoski, s. 1929	135	53,1	45	17,7	180	70,9	19	7,5	55	21,7	74	29,1	254	100
Sanomalehdet 1974	197	58,8	37	11,0	234	69,9	25	7,5	76	22,7	101	30,1	335	100
Suomen Kuvalehti 1975					237	70,5					99	29,5	336	100
Helsingin Sanomat 1975					239	76,8					72	23,2	311	100
Karjalainen 1975					131	75,3					43	24,7	174	100
Karjalan Maa 1975					91	71,6					36	28,4	127	100
Yhteensä					4707	78,8					1270	21,2	5977	100

himentyy (1), *hämmentyy* (2), *märäntyy* (1), *parantuu* (4), *tummentuu* (1), *vanhentuu* (1); esim. *Kennen sormessa sormus tummentuu, se elää rikkaasti*. Muotojen jakauma ei Raussilla todista *ne*-verbien konsonanttivartalon vieronnasta. Sen sijaan kaikilla muilla kirjoittajilla sarakkeen 5 luvut ovat suurempia kuin sarakkeen 4 luvut. Tämä on oire *ne*-verbien konsonanttivartalon jonkinvertaisesta välttelystä. Koska vieronnassa on suuriakin lekseernikohtaisia eroja, asiaa on havainnollisinta tarkastella taulukosta 3.

Taulukko 3 on tiivistelmä Annele Alasoinin pro gradu -tutkielmasta. Alasoinin korpuksessa oli kaikkiaan 8 964 verbin esiintymää. Erilaisia *ne*-verbejä oli kaikkiaan 127 ja niillä yhteensä 4 038 esiintymää, erilaisia *ntu*-verbejä 77 ja niillä esiintymiä yhteensä 981. Samakantaisia *ne* ~ *ntu* -pareja oli 62. Parittomiksi jääneistä *ntu*-verbeistä yleisimmät olivat *huipentuu* (jakauma 14—3), *laantuu* (8—6), *masentuu* (8—60, käytetty 51 kertaa adjektiivina partisiippia *masentunut*) ja *taantuu* (16—1). Olen jättänyt taulukosta pois Ala-

soinin epävarman *lahonee*-tapauksen sekä verbit *halkenee*, *julkenee*, *laukenee* ja *sikenee*, koska niistä oli vain konsonanttivartaloisia muotoja, jotka todennäköisesti kuuluvat vastaaville supistumaverbeille.

Taulukossa 3 on siis 122 *ne*-verbiä (= 60 % NS:n määrästä), ja siinä vasemmanpuoleisen sarakkeen ensimmäinen luku ilmoittaa *ne*-verbin vokaalivartaloiset ja toinen luku konsonanttivartaloiset esiintymät. Viereisestä sarakkeesta ilmenee samakantaisen *ntu*-johdoksen jakauma siten, että ensimmäinen luku ilmaisee *ne*-verbien vokaalivartaloa vastaavat ja toinen luku konsonanttivartaloa vastaavat muodot. Kolmannessa sarakkeessa on samassa järjestyksessä muita mahdollisia johdoksia ja huomautuksia.⁷ Asetelman tarkoitus on paljastaa, missä määrin kunkin *ne*-verbin konsonanttivartaloa vierotaan ja miten tarvittavat konsonanttivartaloiset muodot korvataan. On luonnollisesti selvää, että tyhjentävään tulokseen ei voi päästä, koska esimerkiksi erikantaiset synonyymit — vaikkapa *enenee* ~ *lisääntyy* ~ *kasvaa* — jäävät ottamatta huomioon. On myös ilmeistä, että kolmannessa sarakkeessa on verbejä, joihin *ne*-verbien konsonanttivartalon vieronta ei heijastu. Esimerkiksi *kohooa* ja *supistuu* -verbien jakauma viittaa siihen, ettei niil-

⁷ Alkuperäisessä analyysissä on 24 muotoryhmää, ja niiden jakauma on seuraava (esiintymiä yhteensä 8 964, niistä *ne*-verbien osuus 4 038 ja *ntu*-verbien osuus 981):

Muotoryhmä	<i>ne</i> -verbin vok.vart. tai sitä vastaava	<i>ne</i> -verbin kons.vart. tai sitä vastaava
1. akt. ind. prees. myönt.	13,3	
2. akt. ind. prees. kielt.	3,3	
3. akt. ind. imperf. myönt.	32,8	
4. akt. ind. imperf. kielt.		3,4
5. akt. ind. perf.		4,4
6. akt. ind. pluskvamperf.		5,2
7. imperat. yks. 2. pers.	0,1	
8. imperat. mon. 2. pers.		0,03
9. imperat. 3. pers.		0,1
10. pot. prees.		0,1
11. pot. perf.		0,1
12. kond. prees.	1,7	
13. kond. perf.		0,9
14. liittoprees. ja -imperf.	0,4	
15. passiivi		1,06
16. I inf.		4,8
17. II inf.		2,6
18. III inf.	4,3	
19. IV inf.	5,7	
20. ns. V inf.	0,02	
21. I partis. muuten kuin liittotempuksissa	5,8	
22. akt. II partis.		8,2
23. pass. II partis.		1,09
24. kieltopartisiippi	0,7	
Yhteensä prosentteina	68,1	31,9

lä ole tekemistä *kohenee* ja *suppenee* -verbien konsonanttivartalon välttelyn kanssa.

TAULUKKO 3. *ne*-verbien esiintymien verbikohtainen jakauma vokaali- ja konsonanttivartaloisiin muotoihin (aineisto lueteltu artikkelin lopussa).

<i>ne</i> -verbi			<i>ntu</i> -verbi			Muita johdoksia ja huomautuksia
<i>alenee</i>	46	3	<i>alentuu</i>	10	17	
<i>aukenee</i>	88	21→				<i>aukeaa</i> 50—3, <i>aukiaa</i> 5—0
<i>enenee</i>	19	1				
<i>erkanee</i>	20	0	<i>erkantuu</i>	0	1	<i>erkaantuu</i> 3—1
<i>erkenee</i>	1	0				
<i>etenee</i>	111	30				<i>edistyy</i> 19—4 <i>haalistuu</i> 5—17
<i>haalenee</i>	1	2				
<i>halpenee</i>	11	1	<i>halventuu</i>	0	3	
<i>halvenee</i>	1	0				
<i>happanee</i>	31	11	<i>hapantuu</i>	2	6	
<i>harmenee</i>	1	2				<i>harmaantuu</i> 0—14
<i>harvenee</i>	16	7	<i>harventuu</i>	0	4	
<i>heikkenee</i>	72	5	<i>heikentyy</i>	7	27	
<i>heikkonee</i>	1	0	<i>heikontuu</i>	1	6	
<i>herkenee</i>	17	20→				<i>herkeää</i> 25—4, <i>herkiää</i> 6—1
<i>hienonee</i>	1	0	<i>hienontuu</i>	0	2	
<i>hiljenee</i>	30	3	<i>hiljentyy</i>	1	8	
<i>himmenee</i>	7	4	<i>himmentyy</i>	0	2	
<i>hiukenee</i>	3	0				
<i>huikenee</i>	1	2→				<i>huikeaa</i> 0—3, <i>huikiaa</i> 3—0
<i>huimenee</i>	2	0				
<i>huononee</i>	18	2	<i>huonontuu</i>	5	21	
<i>hupenee</i>	35	12				
<i>hölvenee</i>	14	9				
<i>höllenee</i>	1	0	<i>höllentyy</i>	1	0	
<i>ilkenee</i>	10	6→				<i>ilkeää</i> 3—0, <i>ilkiää</i> 14—1
<i>ilmenee</i>	181	41	<i>ilmentyy</i>	6	0	<i>ilmestyy</i> 398—154, <i>ilmaantuu</i> 69—29, <i>ilmautuu</i> 8—4
<i>isonee</i>	5	1				
<i>julmenee</i>	1	0				<i>julmistuu</i> 3—5
<i>jykenee</i>	1	4				
<i>jyrkkenee</i>	2	0	<i>jyrkentyy</i>	0	1	
<i>jäykkenee</i>	2	0				<i>jäykistyy</i> 24—21
<i>kalpenee</i>	19	9				
<i>kankenee</i>	1	0				<i>kangistuu</i> 0—2
<i>kapenee</i>	16	3	<i>kaventuu</i>	5	9	<i>karkiaa</i> 2—0
<i>karkenee</i>	1	0				
<i>kaukenee</i>	2	1				
<i>kevenee</i>	12	1	<i>keventyy</i>	6	23	
<i>kiintenee</i>	3	0				<i>kiintyy</i> 25—17
<i>kohenee</i>	2	0	<i>kohentuu</i>	6	7	<i>kohoa</i> 289—66
<i>köhonee</i>	1	0				Kyseessä partisiippi <i>kohoneva</i>
<i>korkenee</i>	1	0				
<i>kovenee</i>	16	0	<i>koventuu</i>	0	2	<i>kovettuu</i> 10—8
<i>kummenee</i>	1	0				
<i>kuumenee</i>	18	4	<i>kuumentuu</i>	1	8	<i>kuumuu</i> 0—3, <i>kuumiaa</i> 1—0
<i>kykenee</i>	270	199	<i>kykentyy</i>	0	1	
<i>kylmenee</i>	21	4				<i>kylmettyy</i> 5—8

Suomen kielen *ne-* ja *ntu-*, *nty-*johtimiset translatiiviverbit

<i>ne-</i> verbi		<i>ntu-</i> verbi		Muita johdoksia ja huomautuk- sia	
<i>laajenee</i>	50	7	<i>laajentuu</i>	8	21
<i>laimenee</i>	8	0	<i>laimentuu</i>	1	5
<i>lavenee</i>	1	0			
<i>leutonee</i>	2	0			
<i>levenee</i>	14	2→			<i>leveää</i> 1—0, <i>leviää</i> 170—56
<i>lievenee</i>	17	0	<i>lieventyy</i>	8	5
<i>liikenee</i>	13	5			
<i>likenee</i>	2	0			
<i>liukenee</i>	2	3→			<i>liukiaa</i> 1—0
<i>loittonee</i>	19	0	<i>loitontuu</i>	0	1
<i>lujenee</i>	1	0			<i>lujittuu</i> 6—2
<i>lyhenee</i>	23	1	<i>lyhentyy</i>	1	6
<i>lähenee</i>	201	19	<i>lähentyy</i>	14	5
<i>lämpenee</i>	28	12→			<i>lähestyy</i> 96—69 <i>lämpeää</i> 1—0, <i>lämpiää</i> 30—7 'vajuu, vähenee' (savolais-poh- jalainen sana)
<i>markkenee</i>	1	0			<i>murtuu</i> 35—33 <i>mustuu</i> 8—16 <i>märättyy</i> 2—0
<i>murenee</i>	20	2	<i>murentuu</i>	1	5
<i>mustenee</i>	14	0			
<i>märkänee</i>	23	0	<i>märäntyy</i>	0	1
<i>mätänee</i>	60	9	<i>mädäntyy</i>	3	17
<i>niukkenee</i>	1	0	<i>niukentuu</i>	3	1
<i>ohenee</i>	7	0	<i>ohentuu</i>	2	2
<i>oikenee</i>	3	5→	<i>ojentuu</i>	16	5
<i>pahenee</i>	31	0	<i>pahentuu</i>	6	9
<i>pakenee</i>	208	141			<i>oikiaa</i> 3—0
<i>paksunee</i>	4	2	<i>paksuntuu</i>	2	0
<i>paranee</i>	289	20	<i>parantuu</i>	59	90
<i>parenee</i>	1	0			
<i>pehmenee</i>	10	3→	<i>pehmentyy</i>	0	1
<i>pienenee</i>	44	3	<i>pienentyy</i>	2	17
<i>pimenee</i>	33	8→	<i>pimentyy</i>	2	3
<i>pitenee</i>	23	1	<i>pidentyy</i>	2	4
<i>raukenee</i>	29	25→			<i>pehmiää</i> 12—3
<i>rohkenee</i>	54	51→	<i>rohkentuu</i>	0	1
<i>rumenee</i>	2	0	<i>rumentuu</i>	1	1
<i>sakenee</i>	7	1			<i>pimiää</i> 3—2
<i>samenee</i>	0	2	<i>samentuu</i>	1	0
<i>selkenee</i>	37	0→			<i>raukeaa</i> 28—2, <i>raukiaa</i> 1—0 <i>rohkeaa</i> 1—0, <i>rohkiaa</i> 1—0
<i>selvenee</i>	14	4→	<i>selventyy</i>	2	0
<i>silenee</i>	1	0			<i>sakeutuu</i> 1—0
<i>sokenee</i>	1	1	<i>soentuu</i>	1	0
<i>somenee</i>	3	0	<i>somentuu</i>	1	1
<i>suippenee</i>	1	0	<i>suipentuu</i>	0	1
<i>sukenee</i>	1	0			<i>selkiää</i> 1—0, <i>selkeentyy</i> 1—0, <i>selkiintyy</i> 6—3, <i>selkeytyy</i> 2—0, <i>selkiytyy</i> 2—1
<i>sumenee</i>	1	1	<i>sumentuu</i>	0	3
<i>suorenee</i>	2	0			<i>selviää</i> 158—81 <i>siliää</i> 10—0
<i>suppenee</i>	3	0			<i>suipistuu</i> 3—0 <i>sukeentuu</i> 0—1, <i>sukeutuu</i> 8—2
<i>suurenee</i>	30	1	<i>suurentuu</i>	2	5
<i>synkkenee</i>	8	0	<i>synkentyy</i>	1	0
<i>syvenee</i>	21	1	<i>syventyy</i>	43	34
<i>taajenee</i>	1	0			<i>suoristuu</i> 3—1, <i>suoristautuu</i> 2—0 <i>supistuu</i> 35—10
<i>tarkenee</i>	26	3			<i>synkistyy</i> 20—3
<i>tihenee</i>	19	3	<i>tihentyy</i>	6	12
<i>tihkenee</i>	1	0			

<i>ne</i> -verbi		<i>ntu</i> -verbi		Muita johdoksia ja huomautuk- sia
<i>tirkkenee</i>	1 0			'kuluu, vähenee' (esim. Pohjois- Savossa ja Kainuussa)
<i>tiuhenee</i>	1 0			
<i>tiukkenee</i>	4 1	<i>tiukentuu</i>	0 1	
<i>tokenee</i>	5 1			
<i>tuimenee</i>	1 0			
<i>tummenee</i>	10 1	<i>tummentuu</i>	0 2	<i>tummuu</i> 5—4
<i>tyhjenee</i>	14 0	<i>tyhjentyy</i>	8 17	<i>tyhmistyy</i> 4—3
<i>tyhmenee</i>	1 0			Kyseessä aina partisiippi <i>ulkone-</i> <i>va</i>
<i>ulkonee</i>	18 0			
<i>urkenee</i>	4 0			
<i>vaalenee</i>	11 4			
<i>vahvenee</i>	8 0			<i>vahvistuu</i> 48—8, <i>vahvoo</i> 1—0
<i>vaikenee</i>	182 57	<i>vaientuu</i>	0 2	
<i>vaimenee</i>	17 4	<i>vaimentuu</i>	2 3	
<i>valkenee</i>	63 28→			<i>valkeaa</i> 2—0, <i>valkiaa</i> 7—0
<i>vanhenee</i>	59 21	<i>vanhentuu</i>	5 79	<i>vanhettuu</i> 0—1
<i>viilenee</i>	9 2	<i>viilentyy</i>	0 3	
<i>virkenee</i>	1 0			<i>virkestyy</i> 24—7, <i>virkoaa</i> 1—0
<i>vähenee</i>	156 13	<i>vähentyy</i>	18 60	
<i>väljenee</i>	6 1	<i>väljentyy</i>	1 1	
<i>yhtenee</i>	2 0			<i>yhtyy</i> 101—48, <i>yhdistyy</i> 13—17
<i>ylenee</i>	19 7			

Yhteensä 122 *ne*-verbiä ja 62 *ntu*-verbiä.

Ne muotoryhmät, joissa *ne*-verbit esiintyvät vokaalivartaloisina, kattavat Alasoinin aineistossa frekvenssistä 68 %, ja *ne*-verbien konsonanttivartaloisten ja niitä vastaavien muotojen osuus on 32 % (alaviite 7). Keskiarvoinen ideaalijakauma ei toteudu monestikaan yksityisen verbin osalta, ei edes samakantaisten verbien osalta yhteensä. Silti esimerkiksi *alenee* ja *alentuu*-verbien jakaumaluvut osoittavat selvästi, että *alenee*-verbiltä »puuttuu» konsonanttivartaloisia muotoja ja *alentuu*-verbillä niitä vastaavia muotoja on taas liikaa. Voimme päätellä, että *alenee*-verbin konsonanttivartaloa vierotetaan selvästi ja konsonanttivartaloiset muodot korvataan useimmiten *alentuu*-verbin muodoilla. Sama ilmenee eri tavoin hyvin monissa sanueissa, esim. *halpenee* ~ *halventuu*, *happanee* ~ *hapantuu*, *heikkenee* ~ *heikentyy*, *jäykkenee* ~ *jäykistyy*, *kovenee* ~ *koventuu*, *kuumenee* ~ *kuumentuu* ~ *kuumu*, *kylmenee* ~ *kylmettyy* jne. Jonkin verran *ne*-verbien konsonanttivartaloisia muotoja korvataan siis muillakin translatiivijohdoksilla kuin *ntu*-verbeillä, mutta *ntu*-johdosten jakaumassa vieronta selvimmin näkyy.

Siitä huolimatta taulukkoa ei voi edes *ntu*-verbien osalta tulkita suoraviivaisesti, sillä muutamilla *ntu*-johdoksilla on myös vastaavasta *ne*-verbistä eriytynyttä käyttöä. Esimerkiksi sopii juuri puheena ollut verbipari *alenee* ~ *alentuu*. Osin ne ovat täysin synonyymejä, mutta *alentuu* on erikoistunut myös refleksiiviseen merkitykseen 'saattaa itsensä siveellisesti epäilyttävään

asemaan', esim. *En toivoisi että yksikään sosialidemokraatin nimeä kantava alentuisi samalle tasolle* (V. Linna). Juuri refleksiivinen käyttö selittää paljolti sen, että *alentuu*-verbiä on käytetty usein myös *alenee*-verbin vokaalivartaloa vastaavissa muotoryhmissä. Samoin verbien *lähentyy*, *ojentuu* ja *syventyy* poikkeuksellinen jakauma selittyy varmasti siitä, että *ne* subjektin rooliltaan ovat usein refleksiivisiä. Tätä *ntu*-johtimen oireilevaa refleksiivisyydestä ja henkistymistä heijastaa osuvasti NSA:sta silmiini osunut Ilmari Kiannon lause *Muistan hänen sanoneen että siitä tilasta, missä nyt olen, voin sekä huonontua että parantua, sekä ylentyä että alentua*, vaikka tässä tulisi tietenkin *ne*-verbien konsonanttivartalon vierontakin kysymykseen.

Kantasanan puuttuminen ja lisäksi astevaihtelu aiheuttavat ilmeisesti sen, ettei *erkanee*-verbistä käytetä yleiskielessä lainkaan konsonanttivartaloisia muotoja (NSA:ssa 70 tietoa, kaikki vokaalivartaloisia). Verbillä on 1. infinitiivi ja muitakin konsonanttivartaloisia muotoja vain eteläpohjalaismurteissa (*eräta*, *erännu* jne.) ja joskus niiden pohjoisessa naapuristossa (1. inf. *erata* kirjattu Lappajärveltä ja Perhosta). Lisäksi Etelä-Savon tienoilla tunnetusta *erkenee*-variantista on merkitty *eretä*-infinitiivi Ristiinasta, Laukaasta ja Lemiltä.

Konsonanttivartalon vieronta ilmenee parhaiten merkitykseltään selvissä translatiiviverbeissä, ts. verbeissä, joilla kielitajussa on vielä selvä yhteys kantanominiinsa. *ne*-verbien konsonanttivartaloisia muotoja lisäävät nimitäin länsisuomalaisillakin kirjoittajilla tuntuvasti ei-translatiiviset *kykenee*, *pakenee* ja *tarkenee*, joiden vastineina ei käytetä yleiskielessä länsimurteiden tuntemia *ky(k)entyy* ja *tarjentu* ~ *tarkentuu* -muotoja (**paentuu* puuttuu murteistakin).⁸ Esimerkiksi Väinö Linnan tekstissä *kykenee* on ylivoimaisesti yleisin *ne*-verbi: 202 esiintymää, mikä on 27,9 % kaikista *ne*-verbien esiintymistä. Alasoinin korpuksessa on *ne*-verbien esiintymiä 4038. Niistä kuuluu *kykenee*-verbille 469 (11,6 %) ja sen konsonanttivartalolle peräti 199.⁹ Konsonanttivartaloisten muotojen osuus (42,4 %) on keskiarvojakaumaa

⁸ Muodosta *kyenty-* on SMS:ssa ja MA:ssa tietoja lounaismurteista ja Länsi-Uudeltamaalta: Pyhäranta, Kalanti, Merimasku, Nousiainen, Lieto, Halikko, Pöytyä, Somero, Vihti ja Hausjärvi. Samalla alueella on käytössä myös *tarkentu-* 'tarkenee', tietoja: Rauma, Honkilahti, Tl. Karjala, Mietoinen, Mynämäki, Nousiainen, Pöytyä, Tl. Koski, Vihti ja Nurmijärvi. Heikkoasteisesta *kyenty*-muodosta on tietoja Ala- ja Ylä-Satakunnasta sekä sydänhämäläisistä murteista Loimaalta ja Vampulasta alkaen aina Hausjärven, Lammin, Padasjoen, Oriveden ja Ruoveden seudulle saakka. Muoto *tarjentu-* on tuttu samoilla tienoin kuin *kyenty-*, tietoja: Tl. Karjala, Vampula, Mouhijärvi, Hämeenkyrö, Tottijärvi ja Vihti. Mutta edellisten rinnalla on aivan lounaismurteista alkaen tietoja myös *ne*-johdoksista *kykene-*, *tarkene-*.

⁹ Alasoinin korpuksen *kykenee*-verbin 469 esiintymästä siis peräti 202 on Linnan Täällä Pohjantähden alla -teoksesta. Linnalla *ne*-verbien esiintymiä on yhteensä 723, mistä määrästä *kykenee*-verbin osuus on 27,9 %. Verbin taajuus on hänellä huomiota herättävä. Vertauksen vuoksi mainitsen, että Heikki Turusella *kykenee*-verbin osuus on 16,1 %, Päivärinnalla 13,5 % ja Aholla 8,6 %.

(32%) huomattavasti suurempi, koska *kykenee*-verbiä käytetään erikoisesti kielteisessä imperfektissä. *Pakenee* on Alasoinin aineistossa toiseksi yleisin *ne*-verbi: esiintymiä on 349 ja niistä konsonanttivartaloisia 141 (40,4%, yleisin muoto 1. inf.), mikä on yli normaalijakauman sekkin. Muita taajakäyttöisiä ja usein konsonanttivartaloisessakin muodossa esiintyviä *ne*-verbejä ovat *etenee* (141 esiintymää, joista konsonanttivartaloisia 30 eli 21,3%), *ilmenee* (222 esiint., kons.vart. 41 eli 18,5%) ja *vaikenee* (239 esiint., kons.vart. 57 eli 23,8%). Näissäkään verbeissä translatiivisuus ei ole enää aina etualalla.

Sen sijaan verbien *aukenee*, *herkenee*, *raukenee*, *rohkenee* ja *valkenee* suhteellisen monet konsonanttivartaloiset muodot selittyvät toisin. Osa niistä kuuluu varmasti vastaaville supistumaverbeille, koska *aukenee* ja *aukeaa*-tyyppien konsonanttivartaloiset muodot ovat täysin identtisiä. Taulukkoon 3 on näille kohdin merkitty supistumaverbisarakkeeseen osoittava nuoli.

Tavallisimmin translatiivisen *ne*-verbin muoto on korvattavissa vastaavan

TAULUKKO 4. Samakantaisten *ne*- ja *ntu*-johdosten jakauma Väinö Linnan teoksessa Täällä Pohjantähden alla Ulla Päivisen (1982: 17) mukaan.

<i>ne</i> -verbi	vok.vart. kons.vart.		<i>ntu</i> -verbi	<i>ne</i> -verbin <i>ne</i> -verbin vok.vart. kons.vart. vastaava vastaava	
<i>alenee</i>	3	—	<i>alentuu</i>	—	2
<i>harvenee</i>	9	—	<i>harventuu</i>	—	1
<i>heikkenee</i>	7	—	<i>heikentyy</i>	—	1
<i>hiljenee</i>	12	—	<i>hiljentyy</i>	—	2
<i>huononee</i>	3	—	<i>huonontuu</i>	—	7
<i>kevenee</i>	3	—	<i>keventyy</i>	—	9
<i>kovenee</i>	9	—	<i>koventuu</i>	—	1
<i>laajenee</i>	2	—	<i>laajentuu</i>	—	8
<i>laimenee</i>	1	—	<i>laimentuu</i>	—	1
<i>lähenee</i>	63	—	<i>lähentyy</i>	5	1
<i>murenee</i>	1	—	<i>murentuu</i>	—	1
<i>mätänee</i>	7	—	<i>mädäntyy</i>	—	11
<i>oikenee</i>	1	1	<i>ojentuu</i>	—	3
<i>pahenee</i>	8	—	<i>pahentuu</i>	—	4
<i>paranee</i>	68	—	<i>parantuu</i>	—	6
<i>pienenee</i>	5	—	<i>pienentyy</i>	—	1
<i>pimenee</i>	7	—	<i>pimentyy</i>	—	2
<i>suurenee</i>	1	—	<i>suurentuu</i>	—	3
<i>tihenee</i>	6	—	<i>tihentyy</i>	—	2
<i>tummenee</i>	3	—	<i>tummentuu</i>	—	1
<i>tyhjenee</i>	5	—	<i>tyhjentyy</i>	—	3
<i>vaikenee</i>	44	15	<i>vaientuu</i>	—	1
<i>vaimenee</i>	8	1	<i>vaimentuu</i>	—	1
<i>vanhenee</i>	16	3	<i>vanhentuu</i>	—	15
<i>viilenee</i>	3	—	<i>viilentyy</i>	—	1
<i>vähenee</i>	13	—	<i>vähentyy</i>	—	3
<i>Yhteensä</i>	308 (72,6%)	20 (4,7%)		5 (1,2%)	91 (21,5%)

*ntu-*verbin muodolla, kuten edellä on ilmennyt. Erikoisen selvänä hämäläisyyppinen paradigmaattinen vaihtelu ilmenee Väinö Linnan kielessä. Ulla Päivinen (1982: 17) on löytänyt Täällä Pohjantähden alla -teoksesta 26 samakantaista *ne ~ ntu* -verbiparia, joilla on yhteensä 424 esiintymää ja sellainen jakauma, että *ne*-verbien muodoista 93,9 % on vokaalivartaloisia ja vastaavasti *ntu*-verbien muodoista 94,6 % *ne*-verbien konsonanttivartaloa vastaavia. Taulukko 4 on Päivisen laatima, tässä vain teknisesti hiukan muutettuna. Se kaipaa vain kaksi pientä kommenttia: Verbin *lähenee* konsonanttivartaloa korvaa ilmeisesti useammin *lähestyy* (37 esiintymää) kuin

TAULUKKO 5. Samakantaisten *ne-* ja *ntu-*johdosten jakauma neljässä Heikki Turusen romaanissa (Simpauttaja, Joensuun Elli, Kivenpyörittäjän kylä, Hupe-li) Anneli Patjan mukaan.

<i>ne</i> -verbi	vok.vart. kons.vart.		<i>ntu</i> -verbi	<i>ne</i> -verbin <i>ne</i> -verbin vok.vart. kons.vart. vastaava vastaava	
<i>harvenee</i>	1	—	<i>harventuu</i>	1	2
<i>hiljenee</i>	6	—	<i>hiljentyy</i>	7	10
<i>himmenee</i>	1	—	<i>himentyy</i>	4	3
<i>huononee</i>	1	—	<i>huonontuu</i>	1	1
<i>hävvenee</i>	1	—	<i>hävventyy</i>	—	1
<i>kalpenee</i>	—	1	<i>kalventuu</i>	—	3
<i>kapenee</i>	7	—	<i>kaventuu</i>	1	—
<i>kuumenee</i>	3	—	<i>kuumentuu</i>	2	4
<i>kylmenee</i>	1	1	<i>kylmentyy</i>	1	—
<i>laajenee</i>	6	—	<i>laajentuu</i>	2	1
<i>laimenee</i>	1	—	<i>laimentuu</i>	1	1
<i>lähenee</i>	5	—	<i>lähentyy</i>	1	—
<i>lämpenee</i>	4	6	<i>lämmentyy</i>	—	1
<i>murenee</i>	1	—	<i>murentuu</i>	1	2
<i>mätänee</i>	1	—	<i>mädäntyy</i>	1	9
<i>oikenee</i>	5	2	<i>ojentuu</i>	12	3
<i>pahenee</i>	1	—	<i>pahentuu</i>	1	—
<i>paranee</i>	8	—	<i>parantuu</i>	1	2
<i>pehmenee</i>	1	2	<i>pehmentyy</i>	2	3
<i>pienenee</i>	10	—	<i>pienentyy</i>	2	2
<i>pimenee</i>	4	—	<i>pimentyy</i>	1	2
<i>samenee</i>	3	—	<i>samentuu</i>	2	—
<i>suurenee</i>	3	—	<i>suurentuu</i>	1	2
<i>syvenee</i>	3	—	<i>syventyy</i>	2	2
<i>tihenee</i>	2	—	<i>tihentyy</i>	2	—
<i>tiukkenee</i>	1	—	<i>tiukentuu</i>	1	—
<i>tyhjenee</i>	1	—	<i>tyhjentyy</i>	4	4
<i>vaalenee</i>	1	—	<i>vaalentuu</i>	1	—
<i>vaimenee</i>	6	—	<i>vaimentuu</i>	5	3
<i>vanhenee</i>	7	—	<i>vanhentuu</i>	—	6
<i>viilenee</i>	1	—	<i>viilentyy</i>	1	3
<i>vähenee</i>	6	—	<i>vähentyy</i>	1	—
<i>väljenee</i>	1	—	<i>väljentyy</i>	—	1
Yhteensä	101	12		62	71
	(41,1 %)	(4,9 %)		(25,2 %)	(28,9 %)

lähentyy. *ne*-verbien 20 konsonanttivartaloisesta esiintymästä peräti 15 kuuluu *vaikenee*-verbille, jonka osalta vokaali- ja konsonanttivartaloisten muotojen jakauma on lähes normaali. Verbi­hän onkin merkitykseltään kahtalainen: se ilmaisee yhtäältä tilanmuutosta 'lakata olemasta äänessä' (translatiivinen merkitys) ja toisaalta staattista tilaa 'olla vaiti, ääneti'. Ainoa Linnan *vaientuu*-tapaus on lauseessa »Huhutkin olivat vaientuneet --».

Kuten jo edellä on käynyt ilmi, Heikki Turusella on *ntu*-johdoksia yllättävän paljon. Olen yhdistänyt taulukkoon 5 tiedot kahdesta Anneli Patjan laatimasta taulukosta, joihin hän on koonnut samakantaiset *ne*- ja *ntu*-verbit neljästä Turusen romaanista (Simpauttaja, Joensuun Elli, Kivenpyörittäjän kylä, Hupeli). Yhteisiä verbikantoja on Turusella 33, siis enemmän kuin Linnalla, vaikka esiintymäkertoja onkin vähemmän (Linnalla 424, Turusella 246). Prosenttisesta jakaumasta taulukossa 2 ilmenee, että Turunen vieroo selvästi *ne*-verbien konsonanttivartaloisia muotoja ja korvaa ne usein *ntu*-verbien muodoilla.

Varsinainen yllätys on kuitenkin se, että hän käyttää *ntu*-verbejä monesti myös *ne*-verbien vokaalivartaloisten muotojen asemesta. Muutamissa tapauksissa on selvästi kyse yleiskielen mukaisesta semanttisesta eriytymisestä: ainakin verbit *hiljentyy*, *ojentuu* ja *syventyy* ovat useimmiten refleksiivis-translatiivisia, kun taas *hiljenee*, *oikenee* ja *syvenee* ovat passiivis-translatiivisia. Juuri tämän semanttisen eron takia Turunen panee pohjoiskarjalaisen suuhun esim. lauseen *Paremmat ihmiset ne ruppee näillä kymmenillä jo hiljentymään kuoleman eessä* (Kivenpyörittäjän kylä s. 123), vaikka *ntu*-johdokset ovatkin vanhastaan vieraita Pohjois-Karjalan murteille. Samoin — käyttäkseni Anneli Patjan sanontaa — Turusen romaaneissa nauhat, narut ja verhot *oikenevat*, mutta kädet ja kaulat *ojentuvat*. Mutta toisaalta Turunen käyttää *ntu*-johdoksia *ne*-johdosten asemesta myös ilman näkyvää syytä, esim. *yksityiskohdat okulaarissa tarkentuivat, illan lähentymisen myötä, Se oli kuin kylmentyvä tyhjiö, Sitten näytti kuin rauhallinen iltaöinen pihanäkymä olisi ruvennut laidastaan vähin erin murentumaan* (Kivenpyörittäjän kylä s. 187, 341, 372, 386). Heikki Turusen kielessä ilmenee siis hämäläistyyppistä *ne*- ja *ntu*-paradigmojen limittymistä, mutta hän käyttää johdostyyppiä yllättävän usein myös vapaan vaihtelun mukaisesti. Mutta onko sittenkään kyseessä aivan vapaa vaihtelu? Silmään pistää näet Turusen monien *ntu*-tapausten lyyrinen personifikaatio: *illan lähentymisen myötä* jne. Piilo-refleksiivisyyttä tämäkin.

Joka tapauksessa olisi nurinkurista moittia vivahteikkaasta kielestään kii­tettyä Heikki Turusta kielellisestä juurettomuudesta, vaikkei hän translatiiviverbien osalta heijastakaan murretaustansa yhtä uskollisesti kuin Väinö Linna. Pikemminkin asia on tulkittava niin, että *ntu*-johdosten runsaus Turusen kielessä on oire nykysuomen yhdestä tendenssistä; onhan hän nuorin koko aineiston kirjailijoista.

6. Onko *ne-*johdin vielä produktiivinen?

Translatiivinen *ne-*johdin ei nykysuomessa ole enää produktiivinen, jos produktiivisuus määritellään seuraavasti: johtimen produktiivisuus nykykielessä voi tarkoittaa vain sitä, että sen avulla jatkuvasti voidaan tuottaa uusia johdoksia yleiseen käyttöön. Määritelmä on Päivi Rintalan (1978: 153) lukuun ottamatta sanoja »yleiseen käyttöön», joka on oma lisäkseni ja jonka avulla haluan tähdentää huomiotta jäänyttä seikkaa.

Suomen yleiskieleen on tuskin enää pitkiin aikoihin vakiintunut uusia *ne-*johdoksia. Silti johtimen produktiivisuus ilmenee vieläkin melko usein sporadisina muodosteina, joista mainitsen joukon spontaaneja esimerkkejä: Heikki Toppilan romaanissa *Päästä meitä pahasta* (s. 171) on ilmaus *pouteneva taivas* (Huuha-Luostarinen 1983: 196, vrt. NS *poudistua*). NSA:ssa on yksi ainoa tieto verbistä *kostenee*, jota on käyttänyt F. E. Sillanpää lauseessa *Viilenee ja kostenee* (vrt. NS *kostua*). Myös joukkoviestimissä vilahtelee yleiskieleen vakiintumattomia *ne-*johdoksia, esim. *Teksti myöhemmin vaikeenee* 'tulee vaikeammaksi' (kirjailija Anna Tauriala televisiossa 2. 3. 78, vrt. NS *vaikeutua* ja toisaalta *vaieta* 'mykistyä; olla vaiti'); *Kaupunginteatterin esityksessä se [piruilu] aika hämmästyttävästi meltonee sittenkin sivummaksi asiaksi* (Sole Uexküll, HS 19. 3. 77 s. 18); *Nilkka vähän kipeni mutta ei haitannut hyppäämistä* (HS 4. 6. 79 s. 34, vrt. NS *kipeytyä*); *Aavistuksen verran lempeni tässä viime vaiheessa* (valmennuspäällikkö Kalevi Tuominen televisiossa 9. 7. 84 vastatessaan kysymykseen »Eikö olympiaurheilijoiden valintakriteerit olleet lopulta lempeämmät kuin alun perin aiottiin?«). Lähipiiristäni olen kirjannut mm. tapaukset *menettely räikenee päivä päivältä, maha muhkenee ja muhkenee* (odottavalla iskelmätähdellä, joka poseeraa vähän väliä naistenlehdissä). Kielenomaksumisvaiheessa olevien lasten puheesta olen merkinnyt seuraavat *ne-*verbit, joita en muualla ole tavannut: *vauhti nopenee, eikä lisene* 'eikä lisäännä', *pelejä jännenee* 'tulee jännemmäksi'. Paikallismurteista on merkitty monia harvinaisia *ne-*verbejä, esim. *arlenee* 'tulee araksi' (Kitee, Säämäjärvi), *kuivenee* 'kuivuu' (Kuru), *laihenee* 'laihtuu' (esim. Asikkala, Orivesi, Isojoki), *muonenee* 'muuttuu muonaksi' (Suomussalmi), *riskinee* 'tulee terveeksi' (Heinävesi, *riski* verraten nuori ruots. lainasana). Murre-esimerkeistä ei voi aina tietää, onko kyseessä kertakäyttömuodoste vai pienyhteisön usuaalistunut verbijohdos.

Edellä esittämäni nykysuomen sporadiset *ne-*tapaukset ovat epäilemättä produktiivisen johdon tuotteita. Ovathan esimerkiksi tapauksissa *nilkka vähän kipeni*, *menettely räikenee* täytyneinä kaikki ne ehdot, jotka sääntöperäiselle produktiiviselle johdolle yleensä asetetaan (esim. Koski 1978: 105—106, F. Karlsson 1983: 246—247). Spontaanit tilapäisjohdoksethan ovatkin produktiivisuuden varmin osoitin. Sen vuoksi on tarpeen tuoda ennestäänkin monitahoiseen produktiivisuuskeskusteluun vielä yksi näkökulma lisää:

on erotettava idiolektiin kuuluva produktiivisuus kieliyhteisön osoittamasta produktiivisuudesta. Yksilön luoma innovaatio tarvitsee aina kieliyhteisön hyväksynnän ja suosion tullakseen yleiseksi. Uusia *ne*-johdoksia syntyy yhä, mutta viime aikoina ne eivät ole enää yleistyneet koko suomalaisen kieliyhteisön käyttöön.

7. Tärkeimmät tulokset ja loppukatsaus.

Näkökulmani on ollut pääasiassa synkroninen ja keskittynyt erikoisesti translatiivisten *ne*- ja *ntu*-johdosten rinnakkaiselon tarkasteluun. Nykysuomesta, jolla tarkoitan paitsi kirjoitettua ja puhuttua yleiskieltä myös edelleen eläviä kansanmurteita ja muuta epävirallista puhe-suomea (vrt. Hakanen 1973: 13), on paljastunut kaksi selvää tendenssiä:

1. *ntu*-johdokset ovat viime aikoina vallanneet yleiskielessä jonkin verran tilaa *ne*-johdoksilta. Suuntaus on lähtöisin lounais- ja hämäläismurteista. Lounaismurteissamme *ntu*-verbit alkavat olla jo yksinomaisia, mutta itämurteissamme ne ovat vieläkin hyvin harvinaisia.

2. Hämäläismurteista peräisin oleva *ne*- ja *ntu*-verbiparadigmojen limityminen siten, että *ne*-verbien konsonanttivartaloiset muodot korvataan *ntu*-johdosten muodoilla, on nykyisessä yleiskielessä erittäin selvää. Paradigmojen osittaisesta limittymisestä on merkkejä jo 1800-luvun taideproosassa ja myös itäsuomalaisilla kirjailijoilla, esimerkiksi Juhani Aholla. *ne*-verbien konsonanttivartaloisten muotojen vieronnassa on kuitenkin suuriakin lekseemikohtaisia eroja. Yleiskielessä ei vältellä konsonanttivartaloa lainkaan verbeissä *kykenee*, *pakenee* ja *tarkenee*, joilla ei nykykielessä ole enää translatiivista merkitystä. Myös verbeistä *etenee*, *ilmenee* ja *vaikenee*, joiden translatiivisuus on osin hämärtynyt, konsonanttivartaloiset muodot ovat melko tavallisia.

Kolmas joskin edellisiä vähemmän näkyvä tendenssi on se, että osa *ntu*-johdoksista — esim. *alentuu*, *hiljentyy*, *ojentuu*, *syventyy* — henkistyy ja abstraktistuu, koska niiden subjekti on usein ihmistarkoitteinen. Vastaavat *ne*-johdokset esiintyvät taas konkreettisissa yhteyksissä, joten syntyy semanttinen oppositio.

Miksi sitten *ne*-verbien konsonanttivartaloa vierotetaan? Yksi syy on se, johon Fred Karlsson (1983: 258—259) on jo viitannut: *ne*-verbien täydellisessä paradigmassa konsonanttivartaloiset muodot synnyttävät mutkikkaan morfofonologisen vaihtelun, josta kieli pyrkii eroon. Toiseksi voidaan viitata siihen, että konsonanttivartalo on ollut suomen kielessä Agricolan päivistä yleensäkin väistymässä, niin kuin vanhan kirjasuomen, kansanrunojen, suomen murteiden ja nykyisen yleiskielen ylimalkainenkin vertailu helposti osoittaa. Kolmas ja johto-opillisesti tärkeä seikka on se, että *ntu*-johdokset

korreloituvat nykyisessä kielitajussa vahvasti *nta*-kausatiiveihin (*parantaa* : *parantuu*) eikä kytkös *ne*-verbien ja vastaavien kausatiivien kesken ole enää muodollisesti yhtä vahva. Tämä selittää *ntu*-johdosten yleistymistä yleensäkin, ei yksistään *ne*-verbien konsonanttivartaloa korvaamassa. Sama kuin *ntu*-verbeihin pätee myös translatiivisiin (*i*)*stu-* ja *ttu*-johdoksiin: nekin saavat nyky-suomessa morfologisen korrelaation kautta tukea vastaavilta kausatiiveilta enemmän kuin *ne*-verbit.

Historiallisesti *ne*-johdokset ovat *ntu*-johdoksia vanhempia, sillä *ne*-johtimella on vastineita obinugrilaisissa kielissä ja jopa samojedissa asti (L. Hakulinen 1979: 286). Kausatiivisessa *alentaa*, *parantaa* -tyypissä on yhdysjohdin, johon sisältyvät translatiivinen *-ne-* ja kausatiivinen *-ta-*, jolla on vastineita ainakin lapissa ja mordvassa saakka (L. Hakulinen 1979: 266—267). Translatiiviset *ntu*-johdokset puolestaan ovat syntyneet vasta *nta*-kausatiiveista. Näin siis *ne-* ja *ntu*-johdokset ovat historiallisesti kovin eri-ikäisiä, vaikka ne nyky-suomessa tajutaan toisilleen hyvin läheisiksi ja semanttisesti samoista kantanomineista johdetuiksi (Räisänen 1978: 330).

Suomen kielen *ne*-johtimiset verbit ovat pitkästä iästään huolimatta niin morfologisesti kuin semanttisesti harvinaisen yhtenäisen johdosryhmä. Harvinaista on myös se, että NS:n 200 *ne*-verbistä n. 180:llä on samassa yleiskielen sanakirjassa myös kannaksi sopiva nomini. Ei ole myöskään odotettavissa, että *ne*-johdosten määrä suomen yleiskielessä sanottavasti lisääntyisi. Syynä johdosryhmän yhtenäisyyteen ja toisaalta sen epäproduktiivisuuteen on sama asia: *ne*-verbien kantanominit ovat kauttaaltaan suomen kielen perusadjektiiveja Aimo Hakasen (1973: 54—73) tarkoittamassa mielessä. Perusadjektiivit ovat epäproduktiivinen sanaryhmä, joka ei juuri lisäännä. Mutta toisaalta monet niistä ovat kielen keskeisintä ydinsanastoa, jonka frekvenssi on suuri ja asema kielen semanttisessa rakenteessa vankka ja monitahoinen (Hakanen 1973: erikoisesti 66). Tässä on *ne*-translatiiviverbien vahvan aseman perusta mutta samalla myös kasvun rajat.

On tosin olemassa monia perusadjektiiveja, joista ei ole johdettu *ne*-verbejä. Aimo Hakasen (1973) laskelmien mukaan NS:ssa on n. 200 kaksitaivuista *a-*, *ä*-loppuista, yli 250 *ea-*, *eä*-loppuista ja toistasataa kaksitaivuista *o-*, *ö*-loppuista adjektiivia. Teoreettisia kantasanoja olisi siis kolminkertainen määrä *ne*-johdosten lukuun verrattuna. Tosin osa perusadjektiiveista on harvinaisia. Lisäksi monista taajakäyttöisistäkin perusadjektiiveista on johdettu translatiivijohdoksia muilla kuin *ne*-johtimella, yleiskielessä esim. (*arka* :) *arastuu* ~ *aristuu*, (*käyrä* :) *käyristyy*, (*litteä* :) *litistyy*, (*nyrpeä* :) *nyrpistyy*, (*nöyrä* :) *nöyrtyy* ~ *nöyristyy*, (*pelkkä* :) *pelkistyy*, (*pulska* :) *pulskistuu*, (*sitkeä* :) *sitkistyy* (NS:ssa harvinaisena myös *sitkenee*), (*väärä* :) *vääristyy*; (*apea* :) *apeutuu*, (*heleä* :) *heleytyy*, (*makea* :) *makeutuu* jne. Mutta silti jää vielä tavallisiakin adjektiiveja, joista ei ole minkäänlaisia translatiivijoh-

doksia NS:ssa eikä muutenkaan yleisessä käytössä, esim. *hempeä, järeä, kiiva, lempeä, metka, nuuka, oiva, röyhkeä, saita, tärkeä*¹⁰ ja *töykeä*.

Syitä jonkin teoreettisesti mahdollisen johdoksen puuttumiseen on monia. Yksi tärkeimmistä on funktionaalinen tarve: johdoksia, joita ei tarvita, ei muodosteta eivätkä ne varsinkaan leviä yleiseen käyttöön. *ne*-johdoksilla ei sporadisesta produktiivisuudesta huolimatta ilmeisesti nykyisessä suomen yleiskielessä ole enää niin merkittäviä aukkoja täytettävänä, että uusia *ne*-johdoksia pääsisi yleistymään. Kielissä ei myöskään koskaan ole erillisiä lekseemejä kaikkia tarpeita varten. Suomen kielikin selviää translatiivisuuttakin ilmaistessaan myös analyttisin keinoin, esim. *käy entistä röyhkeämmäksi, tulee yhä tärkeämmäksi* jne. Olisi erittäin laaja ja vaikea diakroninen ja synkroninen työ selvittää, miksi joistakin perusadjektiiveista on yleistynyt translatiivinen *ne*-johdos, toisista (*i*)*stu*-johdos, kolmansista *ttu*-johdos, neljänsistä *utu*-johdos ja silti muutamat tärkeätkin kantasanaat ovat jääneet vaille translatiivijohdosta. Leksikko raahaa aina myös kielen menneisyyttä mukanaan, eikä pelkkä rakenteeseen kohdistuva analyysi pysty paljastamaan kaikkia yhteyksiä.

Taulukoiden 1—3 aineistot

TAULUKKO 1. *ne*- ja *ntu*-verbien esiintymät ja jakauma murreteksteissä.

Kansankielen näytteitä 1—9. Sananjalka 5—9, 12, 13, 15 ja 19. Turku 1963—77.

Suomen kielen näytteitä 2—17. KKTK. Helsinki 1978—83.

VIRTARANTA, PERTTI Hämeen kansa muistelee. Helsinki 1953.

———— Sana ei sammaloidu. Helsinki 1953.

———— Suomen kansa muistelee. Porvoo 1966.

———— Someron murrekirja. Vammala 1975.

———— Tyrvään murrekirja. Vammala 1976.

———— Länsi-Kannaksen murrekirja. Vammala 1982.

Kainuun murteiden litterointeja 20 tuntia: Paltamo 3 t, Ristijärvi 2 t, Hyrynsalmi 2 t, Suomussalmi 9,5 t ja Kuhmo 3,5 t (kirjoittajan omia).

Heinäveden murteen nauhoitteita 9,5 tuntia: SKNA 1177: 1, SKNA 1181: 1—2, SKNA 1183: 1—2, SKNA 1184: 1—2, SKNA 1185: 1.

TAULUKKO 2. *ne*- ja *ntu*-verbien esiintymät ja jakauma taide- ja asiaproosassa (sulkeissa mainittu kerääjät).

A. Taideproosa

RAUSSI, ELJAS Virolahden kansanelämää 1840-luvulla. Helsinki 1966. (Annele Alasoini.)

¹⁰ *Tärkeä*-adjektiivin *ne*-johdos (**tärkenee*) puuttuu ilmeisesti siksi, että se olisi äänteellisesti häiritsevän lähellä verbiä *tarkenee*, varsinkin koska *tärkeä, tarkea, tarkka* ja *tarkenee* ovat luultavasti samaa etymologista juurta (SKES).

- PÄIVÄRINTA, PIETARI samat kuin taulukossa 3.
 AHO, JUHANI Kootut teokset I—X (osin). Helsinki 1951—52. (Pirjo Rahunen.)
 LINNANKOSKI, JOHANNES taulukossa 3 olevan lisäksi:
 ————— Kootut teokset III. Porvoo 1924.
 ————— Taistelu Heikkilän talosta. Porvoo 1965. (Maritta Ikäläinen.)
 KATAJA, VÄINÖ Kootut teokset III—IV. Hämeenlinna 1921—22. (Marjo Huuhka-Luostarinen.)
 TOPPILA, HEIKKI Päästä meitä pahasta. Porvoo 1947.
 ————— Tarinat. Porvoo 1950. (Marjo Huuhka-Luostarinen.)
 SILLANPÄÄ, F. E. Elämä ja aurinko. Keuruu 1962.
 ————— Hurskas kurjuus. Helsinki 1964.
 ————— Ihmiset suviyössä. Helsinki 1969. (Tapani Kettunen ja Leena Keinänen.)
 HAANPÄÄ, PENTTI Teokset III ja X. Helsinki 1965. (Pirkko Pajuoja.)
 WALTARI, MIKA sama kuin taulukossa 3.
 LINNA VÄINÖ sama kuin taulukossa 3.
 SÄISÄ, EINO sama kuin taulukossa 3.
 TURUNEN, HEIKKI Simpauttaja. Porvoo 1973.
 ————— Joensuun Elli. Porvoo 1974.
 ————— Kivenpyörittäjän kylä. Porvoo 1976.
 ————— Hupeli. Juva 1978. (Anneli Patja.)

B. Asiaproosa

- Taulukossa 3 olevan lisäksi:
 Sanomalehdet 1974: viisi numeroa Helsingin Sanomia, Karjalaista ja Karjalan Maata tammikuulta 1974. (Annele Alasoini.)

TAULUKKO 3. *ne-*verbien esiintymien verbikohtainen jakauma vokaali- ja konsonantti-vartaloiisiin muotoihin (aineistona Annele Alasoinin korpus, sulkeissa mainittu kerääjät).

A. Asiaproosa

- KILPELÄINEN, A. S.—HINTIKKA, A. L.—SALOHEIMO, V. A. Pielisjärven historia I. Kuopio 1954. (Annele Alasoini.)
 VIRRANKOSKI, PENTTI Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin historia III. Oulu 1973. (Alpo Räisänen.)
 KOSKIMIES, RAFAEL Suomen kirjallisuuden historia IV. Helsinki 1965. (Annele Alasoini.)
 Suomen Kuvalehti 2—11/1975. (Annele Alasoini.)
 Helsingin Sanomat 1. 9. ja 21. — 25. 9. 1975. (Annele Alasoini.)
 Karjalainen 6. — 11. 9. 1975. Joensuu. (Annele Alasoini.)
 Karjalan Maa 2. 9. ja 16. — 20. 9. 1975. Joensuu. (Annele Alasoini.)

B. Taideproosa

- AHO, JUHANI Kootut teokset I—II. Porvoo 1951. (Pirjo Rahunen.)
 HAANPÄÄ, PENTTI, Teokset. Helsinki 1965. (Osat I, II ja IX Alpo Räisänen, osat III ja X Pirkko Kuittinen, myöh. Pajuoja.)
 LINNA, VÄINÖ, Täällä Pohjantähden alla I—III. Porvoo. (Ulla Päivinen.)
 LINNANKOSKI, JOHANNES Laulu tulipunaisesta kukasta. Porvoo 1967. (Maritta Ikäläinen.)
 PÄIVÄRINTA, PIETARI Minä ja muut. Porvoo 1909.
 ————— Pikku Mari ja muita kertomuksia. Jyväskylä 1903.
 ————— Ulpukkalehti. Viipuri 1910. (Pirkko Kuittinen.)
 SÄISÄ, EINO Kukkiivat roudan maat I—III. Helsinki 1972—74. (Pirjo Rahunen.)
 WALTARI, MIKA Sinuhe egyptiläinen. Porvoo 1969. (Maritta Ikäläinen.)

C. Murretekstit

- ITKONEN, TERHO Kuoreveden ja Keuruun murretta. Helsinki 1972. (Liisa Pölönen.)
KETTUNEN, LAURI Suomen murteet I. Helsinki 1930. (Liisa Pölönen.)
KORTESALMI, JUHANI Vanha Kuusamo kertoo. Helsinki 1964. (Liisa Pölönen.)
MÄGISTE, JULIUS Vermlannin sammuvaa savoa. Helsinki 1960. (Liisa Pölönen.)
NIRVI, R. E. Kiihtelysvaaran murteen sanakirja I—II (kaikki esimerkit). Lappeenranta 1974. (Liisa Pölönen.)
RUOPPILA, VEIKKO—SOUTKARI, PENTTI Suomalainen murrelukemisto. Helsinki 1956. (Liisa Pölönen.)
VIRTARANTA, PERTTI Hämeen kansa muistelee. Helsinki 1953. (Alpo Räisänen.)
———— Sana ei sammaloidu. Helsinki 1953. (Alpo Räisänen.)
———— Someron murrekirja. Vammala 1975. (Alpo Räisänen.)
———— Suomen kansa muistelee. Porvoo 1966. (Liisa Pölönen.)
Kainuun murteiden litterointeja 20 tuntia. (Alpo Räisänen.)

L Ä H T E E T

Artikkeliin liittyvät Joensuun yliopistossa (aiemmassa korkeakoulussa) tehdyt opintotyöt

- ALASOINI, ANNELE 1977: Erijohtimisten translatiiviverbien lukumääräistä tarkastelua. Pro gradu -tutkielma.
HUUHKA-LUOSTARINEN, MARJO 1983: Translatiiviset, refleksiiviset ja passiiviset verbit Väinö Katajan ja Heikki Toppilan kielessä. Pro gradu -tutkielma.
IKÄLÄINEN, MARITTA 1984: Johannes Linnankosken ja Mika Waltarin romaaneissa esiintyvien translatiivi-, refleksiivi- ja passiivijohtimisten verbien tarkastelua. Pro gradu -tutkielma.
PAJUOJA, PIRKKO 1980: Pentti Haanpään ja Pietari Päivärinnan käyttämien passiivisten, refleksiivisten ja translatiivisten verbien johtimittaista tarkastelua. Pro gradu -tutkielma.
PATJA, ANNELI 1980: Heikki Turusen romaanien *ne-* ja *ntu-*, *nty-*johtimiset verbit. Seminaariesitelmä.
PÄIVINEN, ULLA 1982: Translatiiviset, passiiviset ja refleksiiviset verbit Väinö Linnan teoksessa Täällä Pohjantähden alla. Pro gradu -tutkielma.
RAHUNEN, PIIRJO 1977: Juhani Ahon ja Eino Säisän käyttämien passiivisten, refleksiivisten ja translatiivisten verbien johtimittaista tarkastelua. Pro gradu -tutkielma.
RÄTY, MARJA-LEENA 1983: Suomen yleiskielen refleksiivis-passiivis-translatiivisten verbien johtimittaista tarkastelua. Pro gradu -tutkielma.

Muut lähteet

- HAKANEN, AIMO 1973: Adjektiivien vastakohtasuhteet suomen kielessä. SKST 311. Forssa.
HAKULINEN, AULI—KARLSSON, FRED 1979: Nykysuomen lauseoppia. SKST 350. Jyväskylä.
HAKULINEN, AULI—OJANEN, JUSSI 1976: Kielitieteen ja fonetiikan termistöä. SKST 324. Forssa.
HAKULINEN, LAURI 1979: Suomen kielen rakenne ja kehitys. Neljäs, korjattu ja lisätty painos. Otava, Keuruu.
HS = Helsingin Sanomat. Helsinki.
IKOLA, OSMO 1968: Suomen kielen käsikirja. Weilin + Göös, Tapiola.

- IKOLA, OSO—WIIK, KALEVI Eurajoen murretta. Sananjalka 8. Turku 1966.
 Index Agricolaensis. KKTK. Helsinki 1980.
 KARLSSON, FRED 1983: Suomen kielen äänne- ja muotorakenne. WSOY, Juva.
 KETTUNEN, LAURI 1924: Miten on selitettävä suomenkielen *a ~ e*, *ä ~ e* vaihtelu? —
 Virittäjä.
 KIURU, SILVA 1977: Suomen kielen kieltohakuiset verbit. SKST 335. Vaasa.
 KKTK = Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
 KOSKI, MAUNO 1978: Suomen sananjohdon perustyyppit. — Suomen kielitieteellisen
 yhdistyksen julkaisuja, 2. Turku.
 LESKINEN, HEIKKI 1963: Luoteis-Laatokan murteiden äännehistoria I. Konsonantit.
 SKST 275. Helsinki.
 MA = Muoto-opin arkiston kokoelmat. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos ja
 KKTK. (Joensuun yliopiston suomen kielen laitoksessa olevat kopiot.)
 NS = Nykysuomen sanakirja. WSOY, Porvoo 1951—1961.
 NSA = Nykysuomen sanakirjan aineskokoelmat. Kielitoimisto. KKTK.
 NYMAN, MARTTI 1974: Synkronisen rekonstruoinnin rajat. — Virittäjä.
 PENTTILÄ, AARNI 1963: Suomen kielioppi. 2., tarkistettu painos. WSOY, Porvoo.
 POSTI, LAURI 1961: Itämerensuomalaisen verbitaivutuksen kysymyksiä. — Virittäjä.
 RAPOLA, MARTTI 1966: Suomen kielen äännehistorian luennot. SKST 283. Helsinki.
 RINTALA, PÄIVI 1978. Sananjohdon produktiivisuudesta ja sen rajoituksista nykysuo-
 messa. — Rakenteita. Juhlakirja Osmo Ikolan 60-vuotispäiväksi 6. 2.
 1978. Turku.
 RUOPPILA, VEIKKO 1955: Äyrämöismurteiden äännehistoria. SKST 245. Helsinki.
 RÄISÄNEN, ALPO 1972: Kainuun murteiden äännehistoria I. Vokaalisto. SKST 307.
 Helsinki.
 1978: Kantasanan ja johdoksen suhteesta. — Virittäjä.
 SAUKKONEN, PAULI—HAIPIUS, MARJATTA—NIEMIKORPI, ANTERO—SULKALA, HELENA 1979:
 Suomen kielen taajuussanasto. WSOY, Porvoo.
 SETÄLÄ, E. N. 1948: Suomen kielioppi. Äänne- ja sanaoppi oppikoulua ja omin päin
 opiskelua varten. Neljästoista painos. Otava, Helsinki.
 SKES = Suomen kielen etymologinen sanakirja I (Y. H. TOIVONEN), II (Y. H. TOIVO-
 NEN—ERKKI ITKONEN—AULIS J. JOKI), V—VI (ERKKI ITKONEN—AULIS J.
 JOKI—REINO PELTOLA). Lexica Societatis Fenno-Ugricae 12. Helsinki
 1955—78.
 SKN = Suomen kielen näytteitä, osat 2—17. KKTK. Helsinki 1978—83.
 SKNA = Suomen kielen nauhoitearkisto. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos
 ja KKTK.
 SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia. Helsinki.
 SMS = Suomen murteiden sanakirjan kokoelmat. KKTK.
 TURUNEN, HEIKKI Kivenpyörittäjän kylä. Romaani. WSOY, Porvoo 1976.
 VIRTARANTA, PERTTI 1957: Länsiyläsatakuntalaisten murteiden äännehistoria II. Vo-
 kaalit. SKST 251. Helsinki.

Die *ne-* und *ntu-*, *nty-*Transla- tivverben im Finnischen

ALPO RÄISÄNEN

Ein Translativverb ist eine denominal
 Verbalableitung, die — abhängig vom je-
 weiligen Grundwort — ein Zu-etwas-
 Werden oder In-einen-Zustand-Geraten
 bezeichnet. Im Finnischen werden Trans-

lativverben durch mehrere verschiedene
 Ableitungssilben gebildet: *-ne-* (*vanhenee*
 'wird alt, älter'), *-Ø-* (*kuivaa* 'wird
 trocken'), *-a-* : *-t-* (*aukeaa* 'geht auf'), *-u-*
 (*kuumuu* 'wird heiß'), *-tu-* (*haaltuu* 'wird
 lauwarm', *madaltuu* 'wird flach', *katkeroi-
 tuu* 'wird bitter'), *-ntu-* (*vanhentuu* 'wird
 alt'), *-(i)stu-* (*herkistyy* 'wird sensibel,
 sensibler'), *-ttu-* (*helpottuu* 'wird leichter'),
-utu- (*kuohkeutuu* 'wird locker, mürbe')
 und *-(V)Vntu-* (*erkaantuu* 'trennt sich,
 geht ab').

In der heutigen finnischen Standardsprache sind die mit *-ne-* und *-ntu-* gebildeten Verben meistens völlig synonym. Das Wörterbuch der finnischen Gegenwartssprache (Nykysuomen sanakirja) enthält ca. 200 *ne*-Verben und ca. 125 *ntu*-Verben. Insgesamt 110 *ntu*-Verben weisen im Wörterbuch neben sich eine *ne*-Ableitung vom gleichen Stamm auf, z.B. *kylmä* > *kylmenee* ~ *kylmentyy* 'wird kalt, kälter', *pimeä* > *pimenee* ~ *pimentyy* 'wird dunkel, dunkler'. Der vorliegende Aufsatz behandelt aufgrund eines umfangreichen Materials die Koexistenz der *ne-* und *ntu*-Ableitungen im heutigen Finnisch. Die wesentlichsten Ergebnisse sind folgende:

1. In den finnischen Ostdialekten wie auch in den ostbottischen Dialekten überwiegen die *ne*-Verben, während *ntu*-Ableitungen in diesen Dialekten selten sind. In den Südwestdialekten finden wir eine umgekehrte Situation: vorherrschend sind die *ntu*-Verben, während die *ne*-Verben heute sehr selten begegnen, obwohl sie früher offenbar allgemein vorgekommen sind. In den Häme-Dialekten überlappen sich die Paradigmen der *ne-* und *ntu*-Verben insofern, als von den *ne*-Verben die vokalstämmigen Formen verwendet werden, während die konsonantstämmigen Formen durch entsprechende Formen der *ntu*-Ableitungen ersetzt werden.

2. In der letzten Zeit haben die *ntu*-Ableitungen in der Standardsprache gegenüber den *ne*-Ableitungen etwas an Raum gewonnen. Die *ntu*-Verben haben jedoch in den Texten erst einen Anteil von ca. 22 % gegenüber der Gesamtmenge der *ne-* und *ntu*-Verben. In der Sachprosa ist der Anteil der *ntu*-Verben etwas größer als in der Kunstprosa.

3. Die aus den Häme-Dialekten stammende Überlappung der *ne-* und *ntu*-Verbparadigmen, wobei die konsonantstämmigen Formen der *ne*-Verben er-

gänzt werden durch Formen der *ntu*-Ableitungen, tritt in der gegenwärtigen Standardsprache sehr deutlich in Erscheinung. Im Sprachgebrauch entstehen deshalb Mischparadigmen wie z. B. *parantua* 'genesen, gesund werden': *paranen* : *parani* : *on parantunut* : *paranevat*. Anzeichen für eine Überlappung der Paradigmen begegnen bereits in der Kunstprosa des 19. Jahrhunderts und auch bei den ostfinnischen Schriftstellern, z. B. bei Juhani Aho. Äußerst konsequent ist diese Überlappung bei dem Schriftsteller Väinö Linna, der aus einem Sprachgebiet stammt, das zu den Häme-Dialekten gehört. Die Nichtverwendung des Konsonantstamms von *ne*-Verben weist jedoch lexemgebundene Unterschiede auf. In der Standardsprache wird bei den Verben *kykenee* 'ist imstande', *pakenee* 'flieht' und *tarkenee* 'friert nicht', die heute keine translative Bedeutung mehr haben, der Konsonantstamm keineswegs vermieden.

Das translative *-ne-* ist eine alte Ableitungssilbe mit Entsprechungen bis in den obugrischen Sprachen und im Samojedischen. In der finnischen Standardsprache haben sich offenbar seit langem keine neuen *ne*-Ableitungen mehr eingebürgert. Provisorische *ne*-Ableitungen kommen jedoch im alltäglichen Sprachgebrauch und auch in den Massenmedien vor, z.B. (*räikeä* >) *räikenee* 'wird greller', (*kipeä* >) *kipenee* 'wird krank, schlimm'. Der Ableitungstyp zeigt also immer noch sporadische Produktivität. Der Verfasser ist der Ansicht, der Deutlichkeit halber sollte man die dem Idiolekt zukommende Produktivität trennen von jener Produktivität, die die Sprachgemeinschaft zeigt. In den Idiolekten kommen die Möglichkeiten der Sprache in Form echter Produktivität zum Ausdruck; falls die Sprachgemeinschaft jedoch keinen funktionalen Bedarf dafür hat, können sich die Neubildungen auch nicht durchsetzen.